

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 04 maja 2023 r.

Poz. 2844

UCHWAŁA NR XXXVI/308/2023 RADY GMINY STARE CZARNOWO

z dnia 28 marca 2023 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stare Czarnowo na lata 2021 - 2024

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40.) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), Rada Gminy Stare Czarnowo uchwala co następuje:

- § 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stare Czarnowo na lata 2021 - 2024 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Stare Czarnowo.
- § 3. Uchwała Podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego i wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2021 r.

Przewodniczący Rady

Alina Przybysz

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

DLA GMINY STARE CZARNOWO
NA LATA 2021 - 2024

DRUGA EDYCJA

Opracowanie:
Kazimiera Kalita-Skwirzyńska
Czesław Skwirzyński

2021

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO**SPIS TREŚCI**

1. Wstęp.....	s.4
2. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad zabytkami.....	s.5
3. Uwarunkowanie prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	s.6
3.1. Przedmiot ochrony.....	s.6
3.2. Formy ochrony zabytku.....	s.7
3.3. Zasady ochrony zabytków.....	s.8
3.4. Pozostałe ustawy i rozporządzenia.....	s.9
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego w ustaleniach międzynarodowych.....	s.17
5. Uwarunkowania zewnętrzne. Strategiczne cele polityki państwa, województwa i powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	s.21
5.1. Strategiczne cele polityki państwa.....	s.21
5.2. Strategiczne cele polityki województwa.....	s.24
5.3. Strategiczne cele polityki powiatu.....	s.25
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Stare Czarnowo.....	s.27
6.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	s.27
6.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	s.30
6.2.1. Zarys historii obszaru gminy.....	s.30
6.2.2. Krajobraz kulturowy.....	s.40
6.2.3. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy.....	s.44
6.2.4. Zabytki ruchome.....	s.45
6.2.5. Zabytki archeologiczne.....	s.46
6.2.6. Dziedzictwo niematerialne.....	s.46
6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	s.46
6.3.1. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	s.46

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń (SWOT).....	s.49
8. Założenia programowe.....	s.51
8.1. Cele kierunki działań i zadania.....	s.51
9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	s.56
10. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	s.57
11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	s.58
12. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony Zabytków.....	s.62
13. Podsumowanie.....	s.63
14. Wykaz załączników.....	s.64
Załącznik nr 1 - Graficzne przedstawienie celów kierunki działań i zadań Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Stare Czarnowo	
Załącznik nr 2 - Rejestr zabytków nieruchomych	
Załącznik nr 3 - Rejestr zabytków ruchomych	
Załącznik nr 4 - Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Stare Czarnowo.	
Załącznik nr 5 - Gminna ewidencja zabytków	
Załącznik nr 6 - Wykaz obiektów proponowanych do wykreślenia z Gminnej ewidencji zabytków Gminy Stare Czarnowo	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie jest drugim z kolei Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami dla gminy Stare Czarnowo, wykonanym zgodnie z ustawowym obowiązkiem (Ustawa z dnia 23 lipca 2003r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U z 2017 r., poz. 2187 ze zm.). Opracowanie powstało na bazie GPOnZ na lata 2016-2020, uwzględnia nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne i gospodarcze oraz kryteria oceny, ponadto wprowadza aktualizację stanu zachowania zasobu, ocenę efektów wdrażania obowiązującego programu oraz weryfikuje gminną ewidencję zabytków.

Gminy Program Opieki nad Zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Program, poprzez m.in. działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości.

Opracowanie i uchwalenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez Gminę ustawowego zadania. Program ma bowiem służyć rozwojowi Gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to wszystkich mieszkańców a nie tylko właścicieli czy użytkowników obiektów zabytkowych, gdyż należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe gminy wyróżnia jej obszar i powiększa atrakcyjność. Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem dziedzictwa kulturowego gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami przynieść powinna wszystkim stronom wzajemne korzyści, zachowanie dziedzictwa kulturowego, polepszenie stanu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych i rozwój społeczno-gospodarczy.

Program może być wykorzystywany przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz przez osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym.

2. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek przygotowania i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami (zwanego dalej GPOnZ) nałożyła na samorząd gminny Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.). Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na 4 lata. Z realizacji programu Wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy do zatwierdzenia. Kolejne sporządzane programy opieki muszą uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe. Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami definiuje art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, w planach rozwoju regionalnego i lokalnego;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIE PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm., przepis: art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86).

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce: „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*” (art. 5), „*(...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*” (art. 6. ust. 1), oraz „*każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa*” (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.) Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.).

Jest to główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczególne zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Zobowiązuje do ustalania zasad ochrony zabytków w planach zagospodarowania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

przestrzennego i decyzjach o warunkach zagospodarowania. Art. 3. definiuje podstawowe pojęcia tj. definicję zabytku i przedmiot ochrony.

3.1 Przedmioty ochrony

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy jw.;
- zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy jw.;
- zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- otoczenie zabytku - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

3.2. Formy ochrony zabytków

- wpis do rejestru zabytków - należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków, decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku);
- wpis na listę Skarbów Dziedzictwa dla cennych zabytków ruchomych - (Ustawa z dnia 10 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach, Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 ze zm.) wpisu na listę dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku ruchomego;
- uznanie za pomnik historii - prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za Pomnik Historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków; Ust. 2 - precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków; Ust. 3 - przewiduje możliwość cofnięcia uznania za Pomnik Historii, w trybie przewidzianym dla jego uznania; Ust. 4 - przewiduje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis Pomnika Historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16.11.1972 r. (Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191);
- utworzenie parku kulturowego - *„Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”;*
- zgodnie z art.7 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r., poz. 2187 ze zm.) formy ochrony zawiera miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego albo decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

3.3. Zasady ochrony zabytków

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;
- umożliwienia naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;
- w powyższych decyzjach uwzględnia się ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W świetle **ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**, podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest **ewidencja zabytków**. Ewidencję prowadzą:

- Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa;
- Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

3.4. Pozostałe ustawy i rozporządzenia

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.).

W art. 7 ust.1 pkt 9 określono zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”.

Do zadań własnych dotyczących pośrednio lub bezpośrednio zabytków należą: ład przestrzenny, gospodarka nieruchomościami, ochrona środowiska i przyrody oraz gospodarka wodna, gminne drogi, ulice, mosty, place oraz organizacja ruchu drogowego, gminne budownictwo mieszkaniowe, kultura, w tym biblioteki gminne i inne instytucje kultury, kultura fizyczna i turystyka, w tym tereny rekreacyjne i urządzenia sportowe, zieleń gminna i zadrzewienia, cmentarze gminne, utrzymanie gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocja gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, są to:

- **Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. z 2017 r., poz. 1595) - wprowadza pojęcie ochrony (art.4) i opieki (art.5).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony Środowiska** (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1396) - zgodnie z zapisami ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów, powinna określać, analizować i oceniać przewidywane oddziaływania na środowisko, a w szczególności na zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenie standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu.

Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 741 ze zm.) - ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wprowadza obowiązek uzgodnienia z konserwatorem zabytków nie tylko lokalizacji inwestycji celu publicznego (art. 51 i 53 ustawy) ale także w stosunku do wszelkich pozostałych decyzji lokalizacyjnych.

W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się: *„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”* (art.1).

W studium uwzględnić należy również uwarunkowania wynikające ze „(...) *stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art.10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać: „(...) obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązku zarówno zawiadamiania (m.in. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) o przystąpieniu do sporządzenia studiów, planów zagospodarowania przestrzennego, jak i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (t.j., Dz. U. z 2019 r., poz. 1186 ze zm.) - ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Wymienione są czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectw charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym przypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2204 ze zm.) - jednym z wymienionych celów publicznych jest „(...) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50 % ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości. Istotny jest art.13 ust. 4: *„(...) sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w wieczyste użytkowanie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków”*.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1614 ze zm.) - określenie „tereny zielone” ustawa definiuje jako *„tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarz, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, oraz obiektom kolejowym i przemysłowym”*. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje Wojewódzki Konserwator Zabytków (dotyczy to również drzew owocowych).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2018 r., poz. 1983 ze zm.) - w ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

zabytkami, niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizowanie wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia oddziedziczonych

po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2019 r., poz. 688 ze zm.) - w ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko** (Dz. U. z 2008 r., Nr 199, poz. 1227 ze zm.) - na mocy ww. ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu**, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. z 2015 r., poz. 774 ze zm.) - ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych oraz małej architektury i ogrodzeń.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r.** w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwania zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, dokonywanie podziałów, zmianę przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytku wpisanego do rejestru zabytków, umieszczenie na zabytku tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenia badań archeologicznych, wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa kwalifikacje niezbędne do prowadzenia wszystkich wymienionych wyżej prac, określa dodatkowe wymagania jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r.** zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886). Rozporządzenie zmienia formę zapisu informacji o obiekcie wpisywanym do gminnej ewidencji zabytków.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r.** w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Na podstawie art. 80 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, ze zm.). Rozporządzenie określa:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- 1) szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na: prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, zwane dalej „pracami przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa”, a także prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zwane dalej „pracami przy zabytku wpisanym do rejestru”;
- 2) dane i informacje zawarte we wnioskach o udzielenie dotacji celowej oraz dokumentację niezbędną do rozpatrzenia tych wniosków;
- 3) dokumenty niezbędne do zawarcia umowy o udzielenie dotacji celowej oraz elementy tej umowy;
- 4) dokumenty niezbędne do rozliczenia umowy o udzielenie dotacji celowej organizacyjną, będącą właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającą taki zabytek w trwałym zarządzie.

• **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r.** w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661).

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Określono podziały wpisów zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych do trzech ksiąg, przedstawiono wymagany zakres informacji w kartach zabytków oraz kartach adresowych zabytków i karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych niezgodnie z prawem. Przedstawiono przykłady druków kart dla wszystkich rodzajów kart.

• **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.** w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).

Rozporządzenie określa główny cel działań na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji konfliktowych. Ochrona zabytków w powyższych sytuacjach polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek: pożaru, powodzi, wichury, katastrofy budowlanej, awarii technicznej i chemicznej, demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu, ataku terrorystycznego, konfliktu zbrojnego.

Paragraf 4 określa kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych:

- plan opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miast);
 - gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrzowi, prezydentowi miasta); plan ten polega na uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu;
 - na szczeblu powiatu plan opracowuje starosta;
 - na szczeblu województwa opracowuje wojewódzki konserwator zabytków w uzgodnieniu z Wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju;
 - krajowy plan ochrony zabytków opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- **Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r.** w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”. Rozporządzenie określa w jaki sposób należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona sposób noszenia i wygląd. Wymagania formalne wniosku weryfikuje Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota oraz srebrna. Odznakę wręcza wyróżnionemu minister lub upoważniona przez niego osoba w Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
 - **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r.** w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2004 r., Nr 84, poz.789). Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały lub czasowy wywóz zabytku poza granice. Zabytek ocenia Wojewódzki Konserwator

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Zabytków, następnie przesyła wniosek do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

4. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu (Dz.U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190).**

Zobowiązuje do: ustanowienia „*skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki*”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) z 16 stycznia 1992 r., La Valetta (Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564).**

Dotyczy dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- **Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r. – Florencja (Dz. U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98).**

Zobowiązuje do ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy – wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.** (Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju – z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** - przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r., przez Polskę została podpisana 18 marca 2010 r.

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Dokument postuluje konieczność identyfikacji zasobów mających podlegać ochronie oraz tworzenia i wdrażania systemu ich ochrony. Sygnatariusze zobowiązują się do prowadzenia działań systemowych w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym oraz przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- **Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego** (Dz. U. z 2011 r., poz. 1018)

Stanowi obecnie jedyny akt prawa (międzynarodowego), na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Konwencja przyjmuje za cele: ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego; zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek; doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego; zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień Konwencji. Konwencja zobowiązuje do podejmowania działań zapewniających ochronę dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na terytorium sygnatariuszy, określenia i zdefiniowania jego elementów oraz sporządzenia rejestru niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego rozumianego wg UNESCO jako: *„praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”*. Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE (Infrastructure for Spatial Information In Europe).**

W ustawie z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej, która weszła w życie 7 czerwca 2010 r., Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE. Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa). Założenia dyrektywy określają sposób w jaki dane te będą organizowane, ze szczególnym naciskiem na brak powielania kompetencji poszczególnych jednostek administracji publicznej w zakresie pozyskiwania tych danych, a w efekcie optymalizacji wydatków ponoszonych przez podatnika na tworzenie zbiorów cyfrowych odzwierciedlających stan rejestrów publicznych.

• Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1194/2011/UE z dnia 16 listopada 2011 r.

Ustanawiająca działanie Unii Europejskiej na rzecz Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE). Obejmuje zarówno dziedzictwo materialne, jak i niematerialne. W ZDE mogą uczestniczyć, na zasadzie dobrowolności, wszystkie państwa członkowskie. W 2016 roku uczestnictwo potwierdziły 24 państwa członkowskie: Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowenia, Słowacja, Węgry, Włochy. Obiekty kandydujące muszą mieć wartość europejskiego symbolu i odegrać znaczącą rolę w historii i kulturze Europy lub budowaniu Unii, a co za tym idzie spełniać co najmniej jedno z następujących kryteriów:

- ponad graniczny lub ogólnoeuropejski charakter;
- miejsce i rola w historii Europy i integracji europejskiej oraz powiązanie z kluczowymi dla Europy wydarzeniami, osobistościami lub ruchami (m.in. kulturowymi, artystycznymi, politycznymi, społecznymi naukowymi, technologicznymi lub przemysłowymi);
- miejsce i rola w rozwijaniu oraz propagowaniu wspólnych wartości, które leżą u podstaw integracji europejskiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA, WOJEWÓDZTWA I POWIATU W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

5.1. Strategiczne cele polityki państwa

Krajowy Program Ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019 - 2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2019 r. Jest dokumentem rządowym, w którym w oparciu o analizę ustalono cele, kierunki działań i zadania państwa na najbliższe 4 lata. Program realizuje jako podmiot wiodący Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Celem głównym jest *„stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”*.

Cele szczegółowe to:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego;
2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Wśród wyznaczonych kierunków działań i zadań dla GPOnZ istotne są:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym i regionalnym;
- merytoryczne wsparcie procesów planowania i rewitalizacji w gminach;
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami;
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje;
- wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami;
- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., ponadto określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

- 1) obszar e-państwo - kierunek interwencji:
 - budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. Wyznaczony projekt strategiczny: digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

2) kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

- wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie;
- wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty, a także inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), a także likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, po kolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

5.2. Strategiczne cele polityki województwa

Polityka województwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zawarta jest w dokumencie: **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego Tom II Cele i Kierunki kształtowania polityki przestrzennej województwa**, który stanowi Załącznik nr 2 do Uchwały Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa nie jest aktem prawnym, a jest aktem kierownictwa wewnętrznego i zobowiązuje władze województwa oraz inne podmioty administracji publicznej w zakresie przestrzegania priorytetów rozwojowych i prowadzenia polityki przestrzennej zgodnie z ustalonymi kierunkami.

Cele ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego: *„Najważniejszym celem jest zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej oraz zachowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego jako cennego elementu kultury, przyczyniającego*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

się do atrakcyjności obszaru, wpływającej na jakość życia mieszkańców i wzrost walorów turystycznych. Ochrona najcenniejszych obiektów i obszarów kulturowo-krajobrazowych przed degradacją oraz ich rewaloryzacja stanowią jedne z najistotniejszych działań budujących ład przestrzenny”.

Zalecenia:

- opracowanie przez samorządy terytorialne programów gospodarowania zabytkami, jako kompleksowej oferty łączącej potrzeby funkcjonalne i ochronę konserwatorską, w tym zasady sprzedaży dzierżawy i udostępniania;
- stworzenie obiektywnej listy zabytków wymagających najpilniejszych prac konserwatorskich (w tym ratunkowych), będącej narzędziem wsparcia decyzji o dofinansowaniu prac konserwatorskich;
- finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy;
- ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją;
- rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych;
- rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych – włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych;
- zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy;
- stworzenie programu modernizacji i wykorzystania zabytkowych budowli hydrotechnicznych;
- wykluczenie lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wielkoprzestrzennych, dominat wysokościowych z obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych.

W dokumencie podkreśla się kwestię ochrony walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego: „Zachowanie wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych wpływa na podnoszenie jakości życia i budowanie tożsamości regionu, a w rezultacie podniesie atrakcyjność osiedleńczą i turystyczną obszaru”.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

5.3 Strategiczne cele polityki powiatu

Najnowszym i kompleksowym dokumentem jest: **Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu gryfińskiego na lata 2018 – 2021. Gryfino 2018.** W programie przedstawiono cele strategiczne i priorytety powiatu w zakresie opieki nad zabytkami oraz kierunki działań zmierzające do realizacji postawionych celów.

Celem głównym jest ochrona i kształtowanie kulturowego obrazu powiatu oraz zachowanie historycznej ciągłości dziedzictwa regionalnego, tożsamości regionalnej i lokalnej oraz bogactwa wielokulturowego. Celem jest również kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu wywołanie aktywności społecznej i świadomego zaangażowania w opiekę nad regionalnym dziedzictwem kulturowym.

Wśród wielu celów i działań istotne są:

- wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad zabytkami w regionie;
- wzmocnienie poziomu ochrony zabytków o statusie trwałych ruin;
- ochrona architektury regionalnej, tradycyjnej zabudowy, powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji;
- zachowanie historycznej wielokulturowości regionu i ich zagospodarowanie;
- zapobieganie procesowi degradacji zabytków pozostałych po dawnych kulturach;
- opieka nad sztuką ludową oraz zabytkami sztuki niematerialnej;
- szerzenie świadomości autentycznych wartości kulturowych;
- rozwój partnerstwa sektora publicznego i prywatnego, pozarządowego w celu upowszechniania wartości dziedzictwa kulturowego;
- edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego;
- wzmocnienie edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego poprzez prowadzenie działań edukacyjnych w szkołach, dla organizacji pozarządowych, kościołów, organizowanie konkursów literackich i plastycznych;
- zabezpieczenie środków na wydawnictwa, foldery, portal internetowy, telewizję internetową promujące walory i zasoby kulturowe i krajobrazowe powiatu;
- powołanie społecznych opiekunów zabytków;
- znakowanie zabytków zgodnie z art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (przynajmniej 5 rocznie);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- popieranie inicjatyw tworzenia parków kulturowych;
- regulacja stanu prawnego zabytków wraz z aktualizacją w bazie ewidencji gruntów i budynków;
- zabezpieczenie środków na znakowanie obiektów zabytkowych oraz zakup znaków drogowych informujących o zabytkowych obiektach turystycznych i samochodowych szlakach turystycznych.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STARE CZARNOWO

6.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Strategia Rozwoju Gminy Stare Czarnowo na lata 2016-2025 przyjęta została Uchwałą Rady Gminy Stare Czarnowo z dnia 29 lutego 2016 r. XV/123/2016 „Cele Strategii Rozwoju Gminy Stare Czarnowo wpisują się w cele dokumentów strategicznych będących podstawą rozwoju województwa zachodniopomorskiego a także całego kraju, będącego w strukturach Unii Europejskiej”.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stare Czarnowo przyjęte zostało Uchwałą Rady Gminy Nr IV/31/2002 z dnia 30 grudnia 2002 r. Jest dokumentem planistycznym sporządzonym dla obszaru całej gminy. W zakresie ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego zawiera wykazy obszarów chronionych oraz strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej – obszaru uznanego za szczególnie ważny, jako materialne świadectwo historii miejscowości, na którym układ i jego składniki (zabudowa i inne elementy) zachowały się w dobrym stanie:
 - STARE CZARNOWO - cmentarz przykościelny w historycznych granicach działki;
 - ŻELEWO - kościół w historycznych granicach działki wraz z cmentarzem oraz drewnianą wieżą;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- BINOWO - działka kościelna w historycznych granicach – kościół, fragmenty kamiennego ogrodzenia, pojedyncze drzewa;
- DOBROPOLE GRYFIŃSKIE - działka kościelna w granicach kamiennego muru z kościołem neogotyckim;
- KARTNO - działka kościelna w historycznych granicach z kościołem oraz kamiennym murem z bramkami, grobowcem i starodrzewem;
- KOŁBACZ - zespół klasztorny obejmujący budynki dawnego zespołu klasztornego;
- KOŁOWO - działka kościelna w historycznych granicach kamiennego muru z kościołem neogotyckim;
- ŻELISŁAWIEC - działka kościelna w historycznych granicach muru ogrodzeniowego.
- Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej układów przestrzennych:
 - STARE CZARNOWO - ul. Kozia (ob. św. Floriana) łącznie z zabudową frontową;
 - ŻELEWO - ochrony układu przestrzennego wsi wytyczona wzdłuż linii zabudowy gospodarczej w głębi działek;
 - DOBROPOLE GRYFIŃSKIE - owalnicowy układ przestrzenny wsi w granicach zasięgu zabudowy działek siedliskowych;
 - KARTNO - owalnicowy układ przestrzenny wsi w granicach zasięgu zabudowy działek siedliskowych;
 - KOŁBACZ – dawne założenie klasztorne;
 - KOŁOWO - owalnicowy układ przestrzenny wsi w granicach zasięgu zabudowy działek siedliskowych;
 - ŻELISŁAWIEC - owalnicowy układ przestrzenny wsi w granicach zasięgu zabudowy działek siedliskowych.
- Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego która objęto układy zieleni posiadającej wartości historyczne, kompozycyjne i krajobrazowe, w tym założenia parkowe, cmentarze, nasadzenia przydrożne:
 - STARE CZARNOWO – cmentarz u zbiegu ul. Gryfińskiej i Polnej;
 - ŻELEWO – otulina układu przestrzennego wsi od brzegu jeziora Miedwie do szczytu wyniesienia po stronie zachodniej;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- BINOWO – cmentarz poewangelicki;
- DĘBINA - cmentarz poewangelicki;
- GLINNA – dwa cmentarz poewangelickie;
- GLINNA – (Gliniec) – ogród dendrologiczny;
- KARTNO - cmentarz poewangelicki;
- KOŁBACZ – ochrony krajobrazu całej przestrzeni kulturowej wsi;
- KOŁOWO - owalnicowy układ wsi łącznie z drogą zagumną i sadami;
- ŻELISŁAWIEC – teren po południowej stronie wsi, cmentarz komunalny w granicach XIX – wiecznego założenia.
- Strefa „E” – ochrony ekspozycji układów i obiektów zabytkowych, dotyczy to obiektów o istotnych walorach artystycznych i krajobrazowych:
 - DOBROPOLE GRYFIŃSKIE – strefa ekspozycji kościoła;
 - KARTNO - strefa ekspozycji kościoła;
 - KOŁBACZ - strefa ekspozycji kościoła i pałacu;
 - KOŁOWO strefa ekspozycji kościoła;
 - ŻELISŁAWIEC – strefa wschodniej ekspozycji kościoła.
- Strefa „W I” - pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej – obejmuje stanowiska wpisane do rejestru zabytków.
- Strefa „W II” – częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby ochrony zabytków.
- Strefa „W III” - częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby ochrony zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stare Czarnowo. Zmiana w zakresie zgodnym z Uchwałą Nr XXII/179/05 z dnia 31 stycznia 2005 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stare Czarnowo w granicach administracyjnych gminy Stare Czarnowo.

Uchwała Nr XI/73/11 Rady Gminy Stare Czarnowo z dnia 28 października 2011 r. w sprawie przyjęcia zmiany.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

W Studium określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz formy utrzymania i wyeksponowania zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Są to m.in.:

- zachowanie wartościowego środowiska kulturowego poprzez ochronę prawną lokalnych form zagospodarowania terenu;
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych;
- utrzymanie podstawowej funkcji terenu, determinujących fizjonomię krajobrazu poszczególnych miejscowości;
- zachowanie dominant kulturowych i krajobrazowych, utrzymanie ich roli w krajobrazie;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych poprzez ugorowanie terenów rolnych, wycinanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych, intensywne pozyskiwanie kruszyw;
- utrzymywanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych wsi, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu;
- wypełnianie ubytków tradycyjnej niwy siedliskowej;
- utrzymanie układów przestrzennych siedlisk, pomników i krzyży, urządzeń technicznych i komunikacyjnych bez ograniczania ekspozycji;
- utrzymanie układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy, obsadzeni dróg i śródpolnych bez ograniczania ekspozycji;
- utrzymanie historycznej sieci dróg;
- utrzymanie historycznych przekrojów, nawierzchni dróg;
- utrzymanie zabudowy historycznej, jej proporcji, form, dachów, wielkości i kompozycji okien, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego;
- przeciwdziałanie „zaśmiecaniu” krajobrazu kulturowego budowlami substandardowymi (pawilony, budki, agresywna reklama);
- wyłączenie terenów o walorach kulturowych do lokalizowania farm wiatraków energetycznych;
- ochrona przed dewastacją zabytków archeologicznych;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- ochrona miejsc kultowych- krzyży i kapliczek;
- opracowanie materiałów do nauczania i propagowania historii i tradycji regionu.

W sporządzonych, w ostatnim dziesięcioleciu, Miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla kilku miejscowości w gminie Stare Czarnowo utrzymano zapisy ze Studium.

6.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Obszar gminy Stare Czarnowo jest częścią regionu Pomorze Zachodnie. Ślady pobytu i działalności ludzi na tym terenie, udokumentowane znaleziskami archeologicznymi, datowane są od epoki kamienia. Ślady urbanizacji przetrwały w strukturze dzisiejszej sieci osadniczej datuje się na VII wiek n.e. (ok. 1400 lat temu) i wiąże się z zasiedleniem Pomorza przez plemiona słowiańskie. Śladami pobytu Słowian są tu między innymi dwa grody zachowane w sąsiedztwie Kołbacza oraz liczne artefakty w postaci reliktyw zabudowy i wytworów rzemiosła. W IX wieku wykształciły się podstawy organizmu państwowego jakim stało się Księstwo Pomorskie zarządzane przez rodzimą dynastię Gryfitów. W X wieku Księstwo zostało czasowo podporządkowane władzy książąt piastowskich. W 1124 roku z inicjatywy księcia Bolesława Krzywoustego przy wsparciu rodzimej dynastii, pogańska ludność Pomorza przyjęła chrześcijaństwo. Dzięki temu Pomorze znalazło się w orbicie wpływów kultury Zachodniej Europy.

Powstała sieć parafialna, z Zachodu zaczęli przybywać zakonnicy osiedlający się na ziemiach ofiarowanych im przez lokalnych możnowładców. W ten sposób w XII wieku doszło do założenia jednego z najstarszych klasztorów na Pomorzu - klasztoru zakonu cystersów, który powstał na terenie dzisiejszej gminy Stare Czarnowo, we wsi Kołbacz. Klasztor, dzięki licznym nadaniom ziem w okolicach stał się, na kilka wieków, potężną instytucją decydującą o życiu duchowym i o rozwoju gospodarczym terenów nazwanych „*Ziemią Kołbacką*”.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Kołbacz, przez ponad trzysta lat, stanowił centrum administracyjne dla regionu położonego wokół Jeziora Miedwie. Cystersi decydowali o napływie osadników, o zakładaniu wsi i miasteczek oraz o poziomie życia mieszkańców. Jednak w 1 połowie XVI wieku, w związku z przyjęciem na Pomorzu religii protestanckiej, klasztor został rozwiązany. Posiadłości zakonne w większości włączono w skład domen (majątków) książęcych i zarządzane były przez książęcych administratorów do połowy XVII wieku. Były to folwarki oraz wioski, przy czym kilka miejscowości uzyskało wtedy statusy wsi królewskich (chłopskich). W 1648 roku Księstwo Pomorskie, po wymarciu dynastii Gryfitów, podzielone zostało pomiędzy Szwecję i Brandenburgię. „Ziemie Kołbacką” przejęli margrabiowie brandenburscy. Na początku XVIII wieku Pomorze wraz z Kołbaczem i przyległymi do niego terenami włączono w granice Królestwa Pruskiego powstałego w 1701 roku. Podziały kraju na powiaty wprowadzono na początku XIX wieku. Zachodnia część „Ziem Kołbackiej” znalazła się w obrębie powiatu Gryfino i Rejencji Szczecińskiej. W wyniku przeprowadzonych wtedy reform rolnych nastąpił rozwój wsi. Powstała sieć dróg, kolei, a pod koniec XIX wieku nastąpiła wymiana tradycyjnej zabudowy wiejskiej na nową. Procesy tego typu trwały do wybuchu II wojny Światowej. W 1945 roku omawiany teren wraz z całym Pomorzem Zachodnim znalazł się w granicach Państwa Polskiego i województwa szczecińskiego.

Gminę w jej dzisiejszym obszarze wydzielono po wojnie. W obrębie gminy znajduje się 12 wsi sołeckich i kilka osad. Siedziba gminy znajduje się w miejscowości Stare Czarnowo.

STARE CZARNOWO – (*Cirnow, Neumark*)

Miejscowość wspomniana w źródłach w 1226 roku, kiedy została podarowana przez księcia Barnima cystersom z Kołbacza. W 1255 roku wymieniona jako miasteczko należące do klasztoru. O pomyślnym rozwoju świadczy fakt, że w 1283 roku stanowiła zagrożenie dla rozwoju handlu miasta Gryfina. Miasteczko miało prawo do urządzania raz w roku, na dzień św. Marcina jarmarku trwającego przez 8 dni, w XVIII wieku ograniczonego do 2 dni. W źródłach odnotowano istnienie szpitala św. Jerzego. W czasach cystersów miasteczko rozwijało się pomyślnie i funkcjonowało do połowy XVII wieku. Wówczas straciło rangę miasta i ewoluowało w kierunku dużych wsi o dominującej pozycji gospodarstw chłopskich.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Pod koniec XVIII wieku w Starym Czarnowie odnotowano 71 ognisk domowych. Znajdowało się tam 12 gospodarstw chłopskich i 10 małorolnych, ale też było tam 19 bezrolnych, którzy zajmowali się rzemiosłem. We wsi znajdowała się również stacja pocztowa. Miejscowość rozwinęła się znacząco w 2 połowie wieku XIX i na początku wieku XX, do czego przyczyniła się m.in. budowa kolei.

Z tego okresu pochodzą duże, zbudowane z cegły zagrody chłopskie z okazałymi domami, zespołami stodół, obór i magazynów. Ślady dawnej rangi przetrwały w ulicowym rozplanowaniu zabudowy miejscowości, w wyróżniających się kubaturą wielu budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej takich np. jak szkoła. Istniejący w Starym Czarnowie kościół jest budowlą dziewiętnastowieczną, która powstała prawdopodobnie na miejscu starszej, zapewne średniowiecznej budowli. W tkance miejskiej przetrwały również relikty komunikacji kolejowej: dawny dworzec i magazyn dworcowy.

BINOWO – (*Binnow*)

Jedna z największych wsi na terenie gminy, położona ok 15 km na południowy wschód od centrum Szczecina, nad Jeziorem Binowskim i jeziorem Piasek Wielki. Była wsią słowiańską leżącą na terenie „Ziemi Kołbackiej”. Ok. 1220 roku nadana zakonowi cystersów z Kołbacza. W 1278 roku decyzją książąt pomorskich dochody ze wsi przeznaczono na utrzymanie szpitala w Kołbaczu. W XIV wieku we wsi zbudowano istniejący do dziś kościół oraz niezachowane sanktuarium z kaplicą NMP, z cudownym źródłem i obrazem Matki Boskiej. Od tamtej pory aż do XVIII wieku obraz i źródło w Binowie były miejscem licznych pielgrzymek ludności z terenu Niemiec oraz z Polski. W dobrach klasztornych wieś pozostawała do połowy XVI wieku, tj. do czasu sekularyzacji klasztoru. Następnie włączona została do domeny książęcej w Kołbaczu. W XVIII wieku była własnością domeny królewskiej. W XIX wieku została rozbudowana: istniała tu szkoła, kuźnia, dom wdowi, 50 domów i 5 budynków przemysłowych. W 1939 roku we wsi mieszkało 463 mieszkańców.

Pierwotnie wieś o układzie owalnicowym o osi podłużnej wschód-zachód, przekształcona w XIX wieku na wielodrożnicę. Ze średniowiecznego założenia pozostały fragmenty owalnicowego planu i kościół wraz z terenem cmentarnym. Zabudowa wsi rozlokowana wzdłuż ramion owalnicy oraz wzdłuż bocznych ulic pochodzi z ostatniej ćwierci

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

XIX wieku i z wieku XX. Wyróżnia się w niej budynek szkoły z początku XX wieku, powstały prawdopodobnie na miejscu starszej budowli o tym samym przeznaczeniu. Z końca XIX i początku XX wieku pochodzi również teren cmentarza komunalnego założonego po północnej stronie wsi oraz większość zabudowy mieszkalnej i gospodarczej Binowa. Charakteryzuje się ona murowaną zabudową pierzejową złożoną z wolnostojących domów parterowych ustawionych względem ulic kalenicowo i szczytowo. Wyróżnikiem zabudowy jest budynek dawnego schroniska dla młodzieży (*Jugend Herberger*) wzniesiony w latach trzydziestych XX wieku nad jeziorem Binowskim. Po dawnej kaplicy pielgrzymkowej nie pozostały żadne ślady. W zabudowie, na ogół bardzo zaniedbanej, występują liczne ubytki. Zabytki ruchome z kościoła przetrwały szczątkowo w formie ołtarza gotyckiego ob. w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie.

DĘBINA (*Hoffdamm*)

Niewielka wieś, dawniej osada folwarczna położona 3 km na południe od Kołbacza. W źródłach pisanych wzmiankowana od początku XVI wieku jako folwark założony na gruntach cystersów z Kołbacza, następnie folwark domeny książęcej oraz od wieku XVII folwark margrabiów brandenburskich i Państwa Pruskiego. W 1827 roku kupiony wraz z Kołbaczem przez dzierżawcę Goede, następnie przejęty przez Państwo. Na przełomie XIX i XX wieku folwark wzniesiony od podstaw. Od 1945 roku, do chwili obecnej, wchodzi w skład Zakładu Doświadczalnego Instytutu Zootechniki PIB Kołbacz, Gospodarstwo w Dębinie. W 1994 roku we wsi zbudowano niewielki kościół pw. MB Pocieszenia.

Zachowany układ jest typowy dla zespołów osad folwarcznych. Składa się z zespołu kilku dużych budynków gospodarczych, w tym trzech historycznych, z przebudowanej siedziby dzierżawcy, reliktyw parku przy zburzonej siedzibie dzierżawcy oraz z kilku wielorodzinnych domów pracowników folwarcznych. W budynku nr 10 znajdowała się szkoła. We wsi znajduje się ponadto dziewiętnastowieczny nieczynny cmentarz ewangelicki z nagrobkiem Wilhelma Dudy, remiza i trafostacja z okresu międzywojennego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

DOBROPOLE GRYFIŃSKIE (*Dobberphul*)

Wieś położona w obrębie Szczecińskiego Parku Krajobrazowego, 3 km na zachód od Starego Czarnowa, na polanie w południowo – zachodniej części Puszczy Bukowej. Założona w XIII wieku przez cystersów, w źródłach wymieniona w 1233 roku jako wieś klasztorna. Po sekularyzacji dóbr zakonnych, w XVI wieku włączona została do domeny książęcej, następnie do domeny margrabiów brandenburskich i Państwa Pruskiego. W 1786 roku, w źródłach odnotowano istnienie kościoła i szkoły. Począwszy od lat dwudziestych XIX wieku wieś zaczęła się rozwijać. Około połowy XIX wieku znajdowało się tu 51 domów, kościół wybudowany w latach 1862-1863 oraz szkoła. W 1928 roku wieś liczyła 661 mieszkańców.

Pod względem ruralistycznym Dobropole Gryfińskie wyróżnia się w regionie zachowanym w całości średniowiecznym i niezakłóconym planem owalnicowym z kościołem i szkołą na wrzecionowatym nawsiu i dwoma ramionami ujmujących je ulic. Wzdłuż ulic znajdują się obszerne zagrody trzy lub czterobudynkowe. Na frontach zagród usytuowane są domy mieszkalne ustawione względem ulic kalenicowo, za domami i często obok nich znajdują się budynki gospodarcze z przełomu XIX /XX w.

W zabudowie wsi zwracają uwagę: kościół wraz z terenem cmentarza przykościelnego i jednym murowanym grobowcem, dawna szkoła wzniesiona w tradycyjnej konstrukcji ryglowej i kilka zagród z końca wieku XIX i z lat trzydziestych XX stulecia.

GLINNA - GLINIEC – (*Pflanzengart*)

Leśniczówka położona 1,2 km na północny wschód od Glinnej. Założona pod koniec XVIII wieku na gruntach wsi Glinna przy drodze prowadzącej do Kołowa. W 1823 roku przy leśniczówce założono szkółkę drzew, w 2 połowie XIX wieku właściciel folwarku w Glinnej F. Schiffmann założył tu ogród botaniczny, pierwsza wzmianka o założeniu ukazała się w źródłach w 1911 roku. Ogród o powierzchni 3,6 ha, położony po południowej stronie leśniczówki zakomponowano na planie trapezu ograniczonego z dwóch stron ciekami wodnymi. Jego obszar został powiększony po 1945 roku w kierunku zachodnim o 1,8 ha.

Ogród należy do największych i najbardziej zadbanej obiektów zabytkowych na terenie gminy a zarazem jest największą atrakcją turystyczną gminy. Oprócz ogrodu znajduje

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

się tu nadal leśniczówka trzybudynkowa z mocno przebudowanym domem mieszkalnym, z ryglową stajnią z 4 ćw. XIX wieku i murowaną oborą z początku XX wieku.

GLINNA – (*Glien*)

Niewielka wieś położona na skraju Szczecińskiego Parku Krajobrazowego, 4 km na zachód od Starego Czarnowa. Wzmiankowana w źródłach po raz pierwszy w 1360 roku, założona została z inicjatywy zakonu cystersów z Kołbacza jako folwark nastawiony na hodowlę bydła, trzody chlewnej, owiec i połowu ryb. Po sekularyzacji dóbr klasztornych, folwark włączony został do majątku książąt pomorskich, następnie margrabiów brandenburskich i Państwa Pruskiego. W 1860 roku majątek kupił F. Schiffmann, który w tym samym czasie założył w pobliskim Glinie ogród dendrologiczny, zbudował dwór i rozbudował folwark. Na przełomie XIX/XX wieku po południowej stronie wsi założono linię kolejową, po północnej stronie założono niewielki cmentarz. W latach 20-tych XX wieku nastąpiła częściowa parcelacja gruntów wsi i budowa kolonii domów z ogrodami po wschodniej stronie wsi. Po 1945 roku teren dawnego folwarku włączono w skład Zakładu Doświadczalnego Instytutu Zootechniki PIB Kołbacz, Gospodarstwo w Dębinie. W latach siedemdziesiątych XX wieku zbudowano kilka bloków mieszkalnych, w latach pięćdziesiątych dawny budynek remizy adaptowano na kaplicę.

Obecnie wieś jest wielodrożnicą z zespołem folwarcznym po południowej stronie drogi głównej, zespołem zabudowy mieszkalnej po stronie północnej i wschodniej. W zespole folwarcznym znajdują się: dwór, z relikami parku, gorzelnia i stajnia. W zabudowie przy drodze głównej przeważają bloki mieszkalne z lat siedemdziesiątych XX wieku. Z zabytkowej zabudowy mieszkalnej zachowane są pojedyncze budynki mieszkalne i gospodarcze oraz jednorodna stylowo kolonia domów po wschodniej stronie wsi. Przy drodze prowadzącej do Glinca znajdują się dwa nieczynne cmentarze ewangelickie. W Glinnej znajduje się również Niemiecki Cmentarz Wojenny utworzony w latach 2001-2003. Pochowane są tu szczątki żołnierzy niemieckich poległych w czasie II wojny światowej na terenie północno-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

KARTNO – (*Kortenhagen*)

Wieś cysterska, założona w 2 połowie XIII wieku. Wtedy również powstał tu kościół jeden z najstarszych w regionie, przebudowany w wieku XIV i w późniejszych okresach. Wokół kościoła znajdował się cmentarz czynny do schyłku XIX wieku. Po kasacie klasztoru Kartno włączono w skład domeny książęcej, po rozpadzie Księstwa stała się wsią wolną z sołtysem. Rozbudowana w wieku XVIII i XIX, w połowie XIX wieku liczyła około 500 mieszkańców, 52 domy i 4 budynki przemysłowe (nazwą budynki przemysłowe określane były młyny, wiatraki, kuźnie). Pod koniec XIX wieku założono nowy cmentarz po południowo-zachodniej stronie wsi. W 1945 roku wieś a głównie kościół zostały częściowo zniszczone. Kościół odbudowano w 1984 roku, wieś natomiast pozostaje w sposób rażąco zaniedbana. Dotyczy to zwłaszcza zachodniej części nawsia i cmentarza ewangelickiego po południowej stronie zabudowań.

Wieś założona na planie owalnicy z kościołem w centrum wrzecionowatego nawsia, które jest obecnie zniekształcone poprzez podział murem w zachodniej części. Zabudowa złożona pierwotnie z okazałych zagród, trzy lub czterobudynkowych, znajduje się wzdłuż dwóch ramion ulic ujmujących centralny plac w kształcie wrzeciona. Z historycznej zabudowy oprócz kościoła i terenu cmentarza przykościelnego ogrodzonego murem z jedną bramą po stronie zachodniej, przetrwały pojedyncze zagrody z domami mieszkalnymi i budynkami gospodarczymi oraz pojedyncze budynki z dawnych zagród. Cmentarz po południowo-zachodniej stronie wsi jest zdewastowany.

KOŁBACZ – (*Kolbatz*)

Jest to najstarsza i najbardziej znacząca miejscowość na terenie gminy. To tu, w 1173 roku, osiedlił się zakon cystersów sprowadzony przez kasztelana szczecińskiego Wacława Świętoborza z duńskiej miejscowości Esrom. Dzięki licznym nadaniom ziem i wsi leżących w okolicach Kołbacza i w dalszych ziemiach Księstwa Pomorskiego, cystersi z Kołbacza stali się właścicielami ogromnego latyfundium ziem już częściowo zagospodarowanych i jeszcze wówczas słabo zamieszkałych. Na swych włościach zakonnicy założyli wiele nowych wsi oraz zespołów folwarcznych. W 1210 roku, cystersi rozpoczęli budowę kościoła, a w następnych latach zespołu zabudowy klasztornej mieszkalnej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

i gospodarczej, prowadząc prace do schyłku XV wieku. W rezultacie powstał zespół zbliżony wielkością do małego miasta, otoczonego murami obronnymi. W obrębie zespołu, oprócz kościoła i klasztoru oraz cmentarza przykościelnego, powstał również zespół budynków gospodarczych takich jak: stajnie, obory, owczarnie, stodoły, spichlerze, kuźnie i inne. Po rozwiązaniu klasztoru (co nastąpiło po 1534 roku, w wyniku przyjęcia religii protestanckiej), Kołbacz i część należących do niego dóbr włączono do majątku książąt Pomorskich, tworząc tzw. domenę książęcą. Budynki klasztorne adaptowano na letnią siedzibę książąt. Nawy kościoła zamieniono na magazyny zboża (z czasem nawy boczne rozebrano, pozostawiając tylko nawę główną), na cele sakralne pozostawiono prezbiterium z transeptem. Po 1648 roku majątek i zabudowę klasztorną przejęli margrabiowie brandenburscy, a następnie Państwo Pruskie. Część dawnych posiadłości cystersów wyłączono z domeny, pozostałe istniały w jej obrębie i były dzierżawione przez niejakiego Goede, który w 1807 roku kupił Kołbacz wraz z folwarkami w Dębinie, Glinnej i Nieznaniu. Pod koniec XVIII wieku Goede zbudował w Kołbaczach swoją siedzibę w formie parterowego dworu z oficyną. W 1816 roku majątek przejął kupiec Krause, który wkrótce potem zrezygnował z własności stając się dzierżawcą. Na początku wieku XIX zbudowano siedzibę administratorów domeny (obecnie budynek administracyjny Zakładu Doświadczalnego). Pod koniec wieku XIX, na miejscu dawnej zniszczonej już zabudowy mieszkalnej i gospodarczej wzniesiono nowy zespół budynków gospodarczych: magazyny, obory, gorzelnię oraz kilka murowanych domów mieszkalnych. Zespół przetrwał II wojnę światową bez uszkodzeń. W 1949 roku utworzono tu Państwowe Gospodarstwo Rolne, w 1967 roku powołano do życia Zootechniczny Zakład Doświadczalny – obecna nazwa to Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB Kraków (obecnie ziemie i część zabudowy użytkowana jest przez dzierżawców). W wyniku działań Zakładu, przy akceptacji władz lokalnych i centralnych, Kołbacz zamieniono na tzw. Agromiasto. W wyniku tejże decyzji rozebrano większość starej zabudowy, na miejscu której zbudowano szereg bloków mieszkalnych zacierając historyczne rozplanowanie założenia.

Aktualnie z pierwotnego, XII-XIII wiecznego, zespołu klasztornego przetrwały: prezbiterium z transeptem i nawa główna kościoła, jedno skrzydło klasztoru – tzw. dom konwersów, dom opata, relikw murów obronnych w postaci baszty obronnej po północno-wschodniej stronie zespołu oraz gotycka owczarnia po stronie północnej. Z późniejszej,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

historycznej zabudowy gospodarczej, ulokowanej po północnej stronie kościoła pozostały: siedziba administracji domeny, dwór dzierżawcy, oraz magazyny, gorzelnia i obora. Z przedwojennej zabudowy mieszkalnej przetrwały cztery domy, w tym budynek plebani, przebudowany znacznie po 1945 roku. Po zachodniej stronie wsi przy drodze głównej znajduje się cmentarz ewangelicki złożony tu w 1 połowie XIX wieku i rozbudowany pod koniec tamtego wieku.

W latach dwudziestych XX wieku, po zachodniej stronie zespołu klasztornego, powstał folwark z zespołem zabudowy, na który składał się: dwór zarządcy, dwa budynki obór i owczarnia. Zespół przetrwał do chwili obecnej w zredukowanej formie: dwór został zmodernizowany, przetrwała jedna obora i jedna owczarnia.

KOŁOWO – (*Kolow*)

Wieś cysterska usytuowana pośrodku Puszczy Bukowej. Wzmiankowana w źródłach już w 1183 roku. W 1255 roku należała przejściowo do zakonu joannitów. W XIV wieku stanowiła ulubioną przez opatów cysterskich miejscowość do letniego wypoczynku. Po kasacie klasztoru, Kołowo przeznaczono na dożywotnią siedzibę dla ostatniego opata. Wtedy również wieś włączono do domeny książęcej, następnie do domeny królewskiej. W 1786 roku znajdowało się tu 18 domów. W połowie XIX wieku, we wsi znajdował się kościół, szkoła i 34 domy. Pod koniec XIX wieku na miejscu starego zbudowano nowy kościół, a na gruntach rolnych powstał niewielki majątek ziemski (160 ha ziemi) należący do Augusta Wendorfa. Tenże zbudował tu swoją siedzibę z parkiem i zespołem budynków gospodarczych. W 1939 roku w Kołowie mieszkało 226 osób. Po 1945 roku wieś uległa zaniedbaniu. Dwór i budynki folwarczne rozebrano, pozostałości parku sprzedano osobie prywatnej.

Aktualnie w rozplanowaniu wsi widoczne są relikty planu owalnicowego z kościołem i cmentarzem położonym na wyniesionym terenie wrzecionowatego nawsia, w obrębie którego znajdują się dwa stawy. Nawsie po stronie wschodniej przecięte jest krótką ulicą, która łączy się z od północy i południa dwoma ramionami dróg – ulic przy których zachowało się kilka zagrod i pojedynczych budynków. Z zabytkowej zabudowy zachował się kościół i cmentarz przykościelny, oraz kilka niepełnych zagrod chłopskich z końca XIX i początku XX wieku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Zachowały się również brukowane nawierzchnie dróg wewnętrznych oraz ulic: Szkolnej i Sadowej.

KOMÓRKOWO (*Geiblershof*)

Niewielka wieś położona 4 km na południe od Kołbacza, nieopodal wsi Dębina. Założona jako folwark pod koniec XVIII wieku, w źródłach wymieniona po raz pierwszy w 1840 roku, kiedy ziemia folwarczna została rozparcelowana pomiędzy chłopów. W 1871 roku liczyła 72 mieszkańców, w 1928 roku 64.

Wieś założona jako ulicówka zabudowana po obu stronach drogi trzy i czterobudynkowymi zagrodami, obecnie w znacznym stopniu zrujnowanymi. W środkowej części wsi po południowej stronie drogi zachowany teren nieczynnego cmentarza. Droga wiejska w obrębie wsi jest brukowana. Przy wyjeździe ze wsi od strony zachodniej znajduje się trafostacja.

MAŁOLESIE (*F.Buchenhain*)

Leśniczówka położona ok 1,00 km na północ od wsi Glinna. Założona w XIX wieku, w dokumentach wzmiankowana po raz pierwszy w 1871 roku. Wówczas należała do nadleśnictwa państwowego w Śmierdnicy. Składała się z trzech budynków.

Obecnie zespół składa się nadal z trzech budynków: domu mieszkalnego, stodoły i budynku gospodarczego, powstałych w XIX i XX w. Folwark połączony jest z Glinną oraz Ogrodem Dendrologicznym brukowaną drogą.

NIEZNAŃ (*Heidechhen*)

Jest to mała, kilkubudynkowa osada, położona 2 km na północny wschód od Kołbacza. Powstała w okresie średniowiecza i była jednym z wielu folwarków cysterskich. Po sekularyzacji dóbr klasztornych dzieliła losy majątku w Kołbaczu aż do schyłku XX wieku. Obecna zabudowa osady pochodzi z końca XIX wieku. Z zabudowy zespołu z końca XIX i początku wieku XX pozostały: magazyn i stodoła oraz kilka czworaków dworskich. Przy wjeździe do osady zachowała się również trafostacja.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

ŻELEWO (*Selow*)

Wieś cysterska, założona pod koniec XII wieku, w źródłach wymieniona po raz pierwszy w 1238 roku. Położona na zachodnim brzegu Jeziora Miedwie, była przez wieki wsią rybacką i chłopską. Własnością klasztoru była do XVI wieku, po rozwiązaniu klasztoru należała przez następne sto lat do majątku książąt Pomorskich, po upadku Księstwa uzyskała autonomię. W ciągu XVIII i XIX wieku, znacznie się rozbudowała. Po 1945 roku rozbudowana w kierunku południowym.

Założona jako ulicówka przetrwała w tej formie do czasów obecnych. Od typowych ulicówek różni się wąskimi przejściami pomiędzy parcelami. Przejścia prowadzą od drogi głównej nad brzeg jeziora. Po zachodniej stronie drogi znajduje się wąska uliczka prowadząca do kościoła i cmentarza, usytuowanych w drugiej linii zabudowy pierzei zachodniej. Na zachód od kościoła położony jest cmentarz komunalny z początku XX wieku. Droga główna wsi obudowana jest gęsto usytuowanymi zagrodami wielobudynkowymi. Zagrody z okazałymi budynkami gospodarczymi znajdują się z reguły po zachodniej stronie drogi, po wschodniej budynki gospodarcze są znacznie mniejsze. Domy mieszkalne sytuowane względem ulicy szczytowo i kalenicowo wyróżniają się w skali regionu zróżnicowanym, bogatym zdobnictwem fasad.

ŻELISŁAWIEC (*Sinzlow*)

Jedna z większych i najstarszych wsi w gminie, położona kilka km na zachód od Starego Czarnowa. Założona w 2 połowie XII wieku, w źródłach wzmiankowana po raz pierwszy w 1180 roku. Należała do klasztoru cystersów w Kołbaczu i do upadku Księstwa dzieliła losy majątku kołbackiego. Po upadku Księstwa wieś uzyskała autonomię, rozwinęła się w XVIII i XIX wieku. W 1871 roku liczyła 150 gospodarstw domowych, 90 domów i 707 mieszkańców. W 1928 roku liczyła 535 mieszkańców. Po 1945 roku zasiedlona przez ludność polską. Obecnie zaniedbana.

Założona jako owalnica, w XIX wieku, rozbudowana do formy wielodrożnicy. Przy drogach obiegających wrzecionowate nawsie znajdują się zagrody chłopskie złożone z domów mieszkalnych, obór i stodół. W wielu miejscach zagrody są niepełne z ubytkami poszczególnych budynków, w wielu innych miejscach zagrody zostały całkowicie rozebrane.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Z historycznej zabudowy zachowały się: średniowieczny kościół z cmentarzem ogrodzonym kamiennym murem z trzema bramami, nieopodal kościoła zachowany jest budynek dawnej szkoły, dalej remiza, kilka zagród i pojedynczych domów, a po północnej stronie wsi na krańcu ul. Binowskiej znajduje się cmentarz komunalny założony w XIX wieku. Nieopodal znajduje się trafostacja. Ulica krótka biegnąca od kościoła w kierunku południowym ogrodzona jest kamienno ceglanymi murami.

6.2.2. Krajobraz kulturowy

Według ustalonej definicji „*krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działań czynników naturalnych i działalności człowieka*”.

Krajobraz kulturowy gminy Stare Czarnowo zdeterminowany jest w dużej mierze walorami przyrodniczymi. 85 % powierzchni gminy zajmują tereny zielone takie jak Puszcza Bukowa wraz z jeziorami, w tym największym w regionie jeziorem Miedwie. Zarówno Puszcza jak i jeziora odgrywały od wieków znaczącą rolę w rozwoju osadnictwa i życia ludzi w tym regionie kraju. Na polanach Puszczy zbudowano przed wiekami kilka wsi takich jak: Binowo, Dobropole Gryfińskie, Glinną i Kołowo, połączonych ze sobą siecią dróg, które w XIX wieku wybrukowano. Nad brzegiem jeziora Miedwie powstała wieś Żelewo, a w bliskim sąsiedztwie Kołbacz z klasztorem cystersów, stanowiącym przez kilka wieków silny ośrodek władzy politycznej i gospodarczej w regionie, któremu podlegały inne wioski gminy takie jak Kartno czy Żeliszawice. W Krajobrazie Kulturowym gminy Stare Czarnowo znaczenie klasztoru cystersów, pomimo wszelkich przekształceń dokonanych w czasach nowożytnych i współczesnych, pozostaje nadal czytelne: zapisane w planach wsi, w budowlach sakralnych w sieci dróg, w nazewnictwie i legendach. Zabudowa wsi średniowiecznych, oraz nowożytnych osad i folwarków na omawianym terenie, poza nielicznymi budowlami i założeniami, takimi jak kościoły i cmentarze przykościelne, powstałe w czasach średniowiecza, pochodzi z najnowszych okresów historii regionu z XIX i XX wieku. Poszczególne obiekty architektury czy budownictwa - czy to sakralnego czy świeckiego - jeśli reprezentują wartości historyczne i estetyczne, są zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Zabytki nieruchome:

- **Kościoły**

Do grupy najstarszych i najznacniejszych budowli architektury należą kościoły. Na terenie gminy znajduje się dziesięć świątyń, w tym cztery zbudowane w czasach średniowiecza, jedna w XVII wieku, trzy w XIX i dwie w XX wieku. Najstarszymi budowlami sakralnymi są: kościół w Kołbaczu, w Żeliszawcu, w Kartnie i w Binowie. W wiekach późniejszych powstały kościoły w: Żelewie, Dobropolu Gryfińskim, Starym Czarnowie i w Kołowie. W Glinnej i Dębnie niewielkie świątynie zbudowano w ostatnim dwudziestolecu. Najznacniejszą budowlą sakralną w rejonie jest Kościół pocysterski w Kołbaczu. Budowany od 1210 roku do połowy wieku XIV, jest przykładem budowli złożonej stylowo, reprezentującej styl romański w części prezbiterium i ramionach transeptu i styl wczesnogotycki w nawie głównej, przekształconej w XVI wieku na magazyn zboża. Kościoły w wioskach cysterskich: Kartno, Żeliszawiec, Binowo, reprezentują typowe dla cystersów niewielkie świątynie jednonawowe bez wieżowe jak w Kartnie, z dobudowanymi wieżami jak w Żeliszawcu i Binowie. Interesującą budowlą sakralną jest kościół w Żelewie zbudowany w XVII wieku w konstrukcji ryglowej, reprezentujący lokalną odmianę nowożytnych form kościołów, skromnych, jednonawowych świątyń z wolnostojącymi wieżami. Kościoły w Dobropolu Gryfińskim, Starym Czarnowie i Kołowie zbudowane w ostatniej ćwierci XIX wieku, należą do grupy kamiennie-ceglanych świątyń zbudowanych w stylu neogotyckim. Najnowszymi budowlami sakralnymi na terenie gminy są: kaplica urządzona w dawnym budynku gospodarczym we wsi Glinna w latach osiemdziesiątych XX wieku oraz kościół w Dębnie zbudowany w latach 1993-1994.

- **Architektura świecka** – dwory, pałace, budynki użyteczności publicznej.

Architektura rezydencjonalna (dwory, pałace, zamki), na terenie gminy ma skromną reprezentację, co wynika z przeważającej tu zakonnej własności ziem. Najstarszym przykładem ziemiańskiej siedziby jest **klasycystyczny dwór w Kołbaczu** zbudowany pod koniec XVIII wieku przez właściciela folwarku Radcę Goedego. Innym przykładem ziemiańskiej siedziby jest neostylowy **dwór w Glinnej** zbudowany w XIX wieku przez właściciela folwarku F. Schiffmanna, w stylu neoklasycystycznym. Inne siedziby budowane przez dzierżawców

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

folwarków np. w Dębinie, Kołowie czy w Nieznaniu (folwarku założonym w XVI wieku), zostały rozebrane w ostatnich latach.

- **Zabudowa folwarczna**

Występuje we wsiach tzw. folwarcznych tj. zakładanych w celu stworzenia centrów gospodarczych: zespołów obór, stajni, owczarni i stodoł oraz budynków mieszkalnych przeznaczonych dla robotników folwarcznych. Tego typu zabudowa występuje w: Dębinie, Glinnej, Nieznaniu. W Dębinie zachowały się obory i stodoła z XIX w., w Glinnej przetrwał pałac, budynek gorzelni i obora, w Nieznaniu budynek obory, stodoły i tzw. czworaków, domów dla pracowników folwarcznych. Najciekawszy zespół zachował się w Kołbaczu. Tu budynki gospodarcze reprezentowane są obiektami powstałymi w XIV wieku oraz obiektami z wieku XIX i XX. Są to: gotycka owczarnia i gorzelnia, stajnia, stodoła.

- **Budynki użyteczności publicznej**

Do budynków użyteczności publicznej należą nieliczne obiekty. Jednym z ciekawszych jest budynek administracji majątku w Kołbaczu, najstarszy w regionie gmach „biurowy” wzniesiony w stylistyce klasycystycznych projektów Dawida Gilly z początku XIX wieku oraz dawny budynek urzędowy w Starym Czarnowie z końca wieku XIX (ob. siedziba policji i biblioteka) reprezentujący malowniczy, romantyczny styl z początku XX wieku. Zróżnicowane formy prezentują budynki szkół wzniesionych na przełomie XIX i XX wieku w: Dobropolu Gryfińskim, w Binowie i Starym Czarnowie. Funkcję publiczną miał również budynek znany pod nazwą Dom Dziecka w Binowie, obecnie dom prywatny, a pierwotnie Schronisko Młodzieżowe wzniesione w latach trzydziestych XX wieku nad jeziorem Piasek Wielki. Do tego typu budowli można zaliczyć również, funkcjonujące niegdyś liczne zajazdy i karczmy, z których na terenie gminy zachował się jeden przykład położony nieopodal Binowa, obecnie wielorodzinny budynek mieszkalny.

- **Zabytki budownictwa wiejskiego**

Zabudowa wsi pomorskich na terenie gminy Stare Czarnowo, należy do najmniej rozpoznanych i docenianych zespołów budownictwa. Na podstawie przeprowadzonych do tej pory badań można stwierdzić, iż w wyniku zaniedbań trwających od 1945 do chwili obecnej, z omawianego regionu zniknęła blisko połowa historycznej zabudowy mieszkalnej i gospodarczej. Zachowane do dziś przykłady całych zagród oraz pojedynczych budowli

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

o walorach historycznych i estetycznych są zatem nielicznymi już relikdami historii ważnego dla wsi pomorskiej okresu odbudowy i rozwoju cywilizacyjnego. Z bieżącego rozpoznania wynika, że zabudowa wsi pochodzi w większości z przełomu XIX i XX wieku oraz z okresu międzywojennego. Złożona była z obszernych zagród trzy lub czterobudynkowych, z domami mieszkalnymi usytuowanymi szczytowo lub kalenicowo przy ramionach nawsi. Większość budowli wzniesiono z cegły ceramicznej i kamieni granitowych, przy czym budynki mieszkalne są na ogół otynkowane i ozdobione detalami architektonicznymi, w wielu przypadkach, a zwłaszcza we wsi Żelewo, posiadają bogate wystroje fasad i elewacji bocznych. Tylko nieliczne budynki mieszkalne i gospodarcze reprezentują tradycyjne techniki budowy, tj. wzniesione w konstrukcjach szachulcowych lub ryglowych. Najlepiej zachowane przykłady przetrwały we wsiach: Binowo, Żeliszewice, Kartno, Dobropole Gryfińskie i Żelewo.

- **Zabytki związane z gospodarką leśną – leśniczówki**

W licznych lasach gminy i w sąsiedztwie omawianych wsi, już od średniowiecza budowane były leśniczówki jako miejsca mieszkania i zarządzania terenami leśnymi. Sytuowane były w głębi lasów, na niewielkich polanach. Najciekawszym przykładem kwalifikującym się w pełni do zachowania jest leśniczówka w Małolesiu (Glinnej) przy drodze z Glinnej do Glinca, reprezentująca charakterystyczny przykład zespołu siedziby leśniczego, złożonej z domu mieszkalnego, stodoły i budynku gospodarczego, zbudowanych po części w tradycyjnych technikach budowy, po części w nowoczesnych technikach budowlanych.

- **Zabytki Techniki**

Na terenie gminy nie przetrwała ani jedna budowla definiowana jako obiekt techniki z dawnych wieków, choć cystersi słynęli z nowinek technologicznych wprowadzanych dla lepszego funkcjonowania ich włości. Przetrwały natomiast wiejskie kuźnie i remizy zachowane w Binowie, Dębinie, Glinnej, Dobropolu Gryfińskim, które były budowane w formie niewielkich ceglanych budynków wnoszonych w centralnych częściach wsi. Pozostały również budynki trafostacji wieżowych, związane z elektryfikacją wsi pomorskich, przeważnie z lat trzydziestych XX wieku, zachowały się w Binowie, Dębinie, Glinnej, Kołbaczu, Komorówku i Nieznaniu. Wszystkie zbudowane w formie graniastosłupów z cegły ceramicznej. Przetrwały również relikty dawnej zabudowy związanej z linią kolejową założoną na trasie Szczecin - Gryfino pod koniec XIX wieku. Kolej na wskazanej trasie nie funkcjonuje

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

od dawna, gdyż tory zostały zdemontowane. Relikty budowli kolejowych przetrwały w Starym Czarnowie.

- **Cmentarze, pomniki**

W średniowieczu pochówki mieszkańców miast i wsi odbywały się na terenie cmentarzy przykościelnych. Cmentarze te były ogradzane murami z kamieni granitowych. W murach budowano bramy przeważnie pojedyncze, niekiedy jak w Żeliszawcu potrójne. Pod koniec XVIII wieku decyzją Państwa Pruskiego cmentarze przykościelne zostały zamknięte dla pochówków. Od tej pory zaczęły powstawać nowe cmentarze położone poza granicami wsi. Cmentarze przykościelne, pomimo zaprzestania pochówków i usunięcia z ich terenów nagrobków, istnieją nadal pod powierzchnią trawników i zieleni i podlegają ochronie. Cmentarze nowe, założone pod koniec wieku XIX istnieją w Binowie, Kartnie, Starym Czarnowie, Żeliszawcu, Glinnej. Kilka z nich przekształcono na cmentarze komunalne (likwidując przedwojenne nagrobki), kilka pozostaje w stanie kompletnego zaniedbania jak np. we wsi Kartno (tu zachował się tylko fragment cmentarza) czy we wsi Glinna. W głębi Puszczy Bukowej zachował się cmentarz prywatny założony w XIX przez rodzinę Jaeckel, właścicieli tzw. „Szwedzkiego Młyna”, który miał tam funkcjonować od średniowiecza. W 1880 roku na miejscu młyna założono restaurację, która działała z powodzeniem do 1945 roku. Dziś pozostały po niej ruiny i cmentarz z dwoma płytami nagrobnymi.

Na jednym z najwyższych wzniesień Puszczy Bukowej znajduje się, jedyny na terenie gminy, pomnik poświęcony pamięci nadleśniczego Carla Ludwiga Gene (1820-1893), zmarłego tragicznie w 1893 roku. Pomnik ufundowało Towarzystwo Miłośników Puszczy Bukowej („*Buchenheide Verein*”) za zasługi związane z ochroną Puszczy i rozwojem turystyki na jej terenie (wyznaczeniem szlaków turystycznych, oznakowaniem miejsc, przyczynieniem się do powiększenia ogrodu dendrologicznego w Glinnej).

- **Zieleń kształtowana – parki, ogrody, obsadzenia drogowe i aleje.**

Parki, jako historyczne założenia zieleni, zakładane były przy obiektach rezydencjonalnych. Na terenie gminy parki dworskie istnieją w formach szczątkowych w Dębinie, Glinnej i Kołowie. W dobrym stanie zachował się natomiast i znacznie się rozwinął Ogród Dendrologiczny w Glinnej, w pełni zagospodarowany i zabezpieczony po 1945 roku. Wszystkie miejscowości położone na terenie gminy są połączone ze sobą i ze Szczecinem

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

drogami, które częściowo po 1945 roku zamieniono na drogi asfaltowe. We wsiach i pomiędzy nimi np. w Kołowie, Binowie, Glinnej, Żeliszawcu istnieją drogi lokalne, o nawierzchni brukowanej. Drogi te kwalifikują się do zachowania.

6.2.3. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy

Na pierwszym miejscu jest tu założenie poklasztorne w Kołbaczu, wpisane w 2015 roku na listę pomników historii Polski. Założenie to jest wyjątkowe nie tylko w skali regionu lecz Europy. Powstało w XII wieku, następnie rozbudowane do formy małego miasta otoczonego murami obronnymi z licznymi budowlami nie tylko sakralnymi lecz mieszkalnymi (dom konwersów i opata klasztoru) i gospodarczymi (owczarnia). Po rozwiązaniu klasztoru zespół został znacznie przekształcony, jednak do dziś zachował zarys dawnego planu z jedną basztą obronną.

Interesujące początki ma również obecna wieś - siedziba gminy - Stare Czarnowo, która założona została w średniowieczu jako miasteczko, niestety niedostatecznie rozpoznane tak w badaniach archeologicznych jak i historycznych. Otwarte zostaje pytanie czy centrum miejscowości z parcelą kościelną i targiem znajdowało się w sąsiedztwie obecnego kościoła czy może w innym miejscu.

Cennymi elementami krajobrazu kulturowego są owalnicowe plany dawnych wsi klasztornych zachowane w Binowie, Kartnie, Kołowie, Dobropolu Gryfińskim i Żeliszawcu. Wszystkie kwalifikują się do pełnej ochrony, gdyż reprezentują najbardziej charakterystyczne dla średniowiecza modele budowy wsi. Cennymi zabytkami są średniowieczne kościoły w Kartnie i Żeliszawcu, fundowane przez cystersów z Kołbacza oraz rzadki na terenie powiatu kościół w Żelewie w konstrukcji szkieletowej z wolnostojącą wieżą. Z budynków użyteczności publicznej na uwagę zasługuje budynek administracji majątku w Kołbaczu, najstarszy w regionie gmach „biurowy” wzniesiony w stylistyce klasycystycznych projektów Dawida Gilly oraz budynek znany pod nazwą Dom Dziecka w Binowie, obecnie dom prywatny, a pierwotnie Schronisko Młodzieżowe wzniesione w latach trzydziestych XX wieku nad jeziorem Piasek Wielki. Wyjątkową rangę ma również zabudowa wiejska wsi Żelewo.

Na tym tle wyróżnia się pozytywnie zabudowa wsi Żelewo, z najlepiej zachowanym zespołem historycznej zabudowy wiejskiej. Była to wioska rolniczo rybacka i elementy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

jej zabudowa należą do najstarszych w rejonie a zarazem reprezentują tradycyjne techniki budowy w konstrukcji szkieletowej (szachulcowej i ryglowej). Domy mieszkalne usytuowane są względem ulicy kalenicowo, ich fasady są zdobione gzymsami, opaskami drzwiowymi i okiennymi oraz fryzami.

6.2.4. Zabytki ruchome

Należą do nich zabytki sztuki, fundowane przez wieki głównie dla kościołów. Zabytków tego typu na terenie gminy jest niewiele, głównie z uwagi na reformację tj. okres, w którym bogate niegdyś wyposażenie kościołów przeszło na własność domu książęcego, lub zostały sprzedane. Wiele strat poniosły kościoły w wyniku działań II Wojny Światowej i zaniedbań okresu powojennego np. w Binowie, Żeliszawcu czy Kartnie. Zaledwie część dawnego wyposażenia przetrwała w kościele poklasztornym w Kołbaczu: ambona z XVIII wieku, relief z herbem Gryfitów z XVI wieku, płyty nagrobne: Daniela Gaede z 1781 roku, Karoliny Wilhelminy Gaede z 1800 roku, Matthiasa von Carnitz z 1628 roku, oraz prospekt organowy z XIX wieku. Niezwykle cennym dziełem średniowiecznym, z XIV wieku, jest płyta nagrobna Jana Jordani, zmarłego w 1395 roku opata klasztoru cystersów z Kołbacza zachowana w kościele w Kołowie. Jest ona ważna nie tylko z uwagi na wartości artystyczne ale też z uwagi na portretowe walory dzieła (jedynego jak dotąd znanego „portretu” cystersa z Kołbacza). W Kołowie zachowały się również dwie inne płyty nagrobne: koniuszego i łowczego książęcych zmarłych w 1615 i 1773 roku. Cenne elementy wyposażenia z epoki baroku posiada kościół w Żelewie, gdzie zachował się: ołtarz barokowy z 1698 roku, ambona z 1683 roku, stalle z początku XVIII wieku oraz empora organowa ozdobione z malowidłami przedstawiającymi sceny ze Starego i Nowego Testamentu. Kilka cennych zabytków sztuki sakralnej przechowywana jest w Muzeum Narodowym w Szczecinie, jest to m.in. gotycki ołtarz z kościoła w Binowie czy relief z wizerunkami księcia Barnima XI i jego żony Anny z 1545 roku.

6.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy znajduje się kilkaset stanowisk archeologicznych datowanych na okresy od VII do XIII wieku (scharakteryzowane w oddzielnym rozdziale - załącznik nr 3).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

6.2.6. Dziedzictwo niematerialne

Według definicji ustalonej przez UNESCO w 2003 roku, dziedzictwo niematerialne oznacza: zwyczaje, przekazy ustne, wiedzę i umiejętności uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu;
- b) spektakle i widowiska;
- c) zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne;
- d) wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki;
- e) umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie gminy, podobnie jak regionu, brak jest ciągłości osadniczej. Ludność zamieszkująca aktualnie teren gminy osiedliła się tu po 1945 roku. Przybyła zaś z terenów Polski Wschodniej i Centralnej. Zasiadliła tereny obce kulturowo i tak je traktowała przez ponad pięćdziesiąt lat. Zastanych wartości na ogół nie akceptowano, nowych nie wytworzono. Zmiany w adaptacji do miejscowych tradycji nastąpiły na przełomie wieku XX i XXI. Powiększyła się liczba ludności posługującej się językiem niemieckim, w związku z czym poszerzyła się wiedza historyczna o regionie. Przyswojone zostały przez krajoznawców liczne legendy związane z wieloma miejscami na terenie Puszczy Bukowej, przyswojone zostały fakty dotyczące znaczenia klasztoru kołbackiego w regionie. W Kołbaczu powstało Stowarzyszenie „Spichlerz Sztuki”, inicjujące muzyczne spektakle kulturalne, ale również spotkania poświęcone dawnym dziejom Kołbacza.

6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Opiece nad zabytkami z terenu gminy Stare Czarnowo podlegają:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
- b) zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków;
- c) zabytki archeologiczne wykazane w załączniku;
- d) obszary wskazane do ochrony w planach zagospodarowania przestrzennego;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- e) pomniki historii – **zespół dawnego klasztoru cystersów w Kołbaczu**
(Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 3 lipca 2014 r.).

6.3.1. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 24 ustawy o Ochronie Zabytków i Opiece nad zabytkami, ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Ewidencję zabytków dla gminy Stare Czarnowo wykonywano na zlecenie Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków w Szczecinie od lat pięćdziesiątych XX wieku. Były to głównie pojedyncze obiekty, np. kościoły. W latach siedemdziesiątych powstała ewidencja wszystkich cmentarzy i parków na terenie gminy, w latach osiemdziesiątych ewidencja wszystkich zespołów folwarcznych i dworskich. W 1999 roku powstało Studium Wartości Kulturowych Gminy Stare Czarnowo autorstwa (bez miejscowości Stare Czarnowo) Waldemara Witka, który wykonał opracowanie dla celów Studium do Planu Zagospodarowania Przestrzennego gminy Stare Czarnowo. Autor, oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zaproponował do ochrony wybrane fragmenty wsi na terenie gminy, tzw. „Strefy Ochrony Konserwatorskiej typu „A”, „B”, „K”, „E”, oraz wybrane obiekty mieszkalne i gospodarcze w kilku wsiach gminy, głównie w Kołbaczu, Dobropolu Gryfińskim, Dębinie, Żelewie i Kołowie. Wnioski autora zostały tylko częściowo uwzględnione w ww. Studium. Dla potrzeb Studium opracowano również i wprowadzono wykaz stanowisk i „Stref” archeologicznych.

Jesienią 2015 roku, autorzy I edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, zweryfikowali sporządzoną w 1999 roku ewidencję, w wyniku czego skreślono z listy obiekty rozebrane, bądź mocno przekształcone i wprowadzono nowe obiekty. Powstała lista obiektów proponowanych do ujęcia w Gminnej Ewidencji zabytków gminy Stare Czarnowo, zaakceptowana przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i uchwalona przez Gminę. W latach 2017-2020 z Gminnej Ewidencji Zabytków, Zarządzeniami Wójta Gminy, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie wykreślono trzy obiekty. W 2020 roku powiększył się rejestr zabytków archeologicznych poprzez wpis stanowiska archeologicznego w Żelewie do rejestru zabytków (włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku (Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r.). Wpis uwzględniono w wykazie obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Aktualnie na liście gminnej ewidencji zabytków, oprócz obiektów chronionych prawem znajdują się: historyczne plany wsi, cmentarze, ogrodzenia cmentarne i ogrodzenia wiejskich parcel, nawierzchnie dróg historycznych oraz obiekty o cechach zabytków wykazujące wartości historyczne, estetyczne i naukowe. Na liście są też budynki mieszkalne, gospodarcze i przemysłowe będące składnikami Dziedzictwa Kulturowego, świadczące o tożsamości krajobrazu kulturowego gminy Stare Czarnowo.

Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Może być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Powinna też podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na wykreślaniu z ewidencji obiektów zniszczonych czy rozebranych i gruntownie przebudowanych. Uzupełniane powinny być również zmiany stanu prawnego, wpisy do rejestru zabytków czy ustanowienia innych form ochrony konserwatorskiej. Należy podkreślić, że obiekty zabytkowe z listy ewidencji zabytków, nie objęte ochroną z racji wpisu do rejestru zabytków lub nie uwzględnione w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, nie są prawnie chronione, ale na mocy art.7 pkt ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami oraz ustaw o planowaniu i ustawy prawo budowlane, ustanawia się zasady ochrony tych obiektów. Uwzględnienie ich w ewidencji ma charakter informacyjny, pomocny przy określaniu i ocenianiu zasobów zabytkowych na określonym terenie przy opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)

Analiza ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy obejmuje rozpoznanie jej mocnych i słabych stron (analiza wewnętrzna) oraz obecnych i przyszłych zmian w jej otoczeniu, czyli szans i zagrożeń (analiza zewnętrzna). Prezentowana poniżej procedura SWOT jest syntezą stanu dziedzictwa kulturowego oraz dających się zaobserwować tendencji w dziedzinie jego ochrony.

Mocne strony:

- wysokie przyrodnicze walory położenia gminy nad Jeziorem Binowskim oraz częściowo na terenie Puszczy Bukowej i w jej sąsiedztwie;
- dogodne położenie gminy związane z bliskością stolicy województwa;
- aktualizacja GPOZ i GEZ;
- lokalizacja na terenie gminy zespołu zabudowy - zespół poklasztorny w Kołbaczu – o najwyższej randze historycznej i artystycznej w regionie i kraju;
- zachowane historyczne, owalnicowe plany wsi, świadczące o ich średniowiecznych metrykach;
- zachowana historyczna zabudowa wsi rolniczo – rybackiej w Żelewie;
- występowanie na terenie gminy cennych obiektów sakralnych związanych z działalnością klasztoru cystersów;
- lokalizacja historycznych wsi na terenach cennych pod względem przyrodniczym (Binowo, Glinna, Kołowo, Żelewo).

Słabe strony:

- brak planów zagospodarowania przestrzennego dla całych miejscowości;
- zły stan zachowania zabytkowej substancji większości zabudowy (zwłaszcza w Kartnie, Starym Czarnowie i Żeliszawcu);
- brak spójności ochrony zabytków z ochroną przyrody – degradacja krajobrazu;
- brak informacji turystycznej dotyczącej walorów kulturowych;
- brak programów badawczych: z zakresu archeologii, historii architektury i budownictwa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Szanse:

- rosnąca wiedza i świadomość władz lokalnych o wartości dziedzictwa kulturowego;
- uwzględnienie zagadnień z zakresu opieki nad zabytków w dokumentach programowych gminy;
- zmiana świadomości społecznej w zakresie znaczenia historycznej zabudowy w krajobrazie współczesnym, jej opieki i zachowania dla następnych pokoleń poprzez inicjatywy edukacyjne;
- zachęcenie mieszkańców do wykorzystywania walorów przyrodniczych i zabytkowych gminy dla celów turystycznych i rekreacyjnych;
- udział funduszy prywatnych w opiece nad zabytkami;
- finansowanie prac konserwatorskich, działań edukacyjnych oraz badań ze środków własnych gminy;
- pozyskiwanie środków dla ochrony dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Zagrożenia:

- postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego na terenie gminy;
- niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami wynikające z niskiego poziomu świadomości społecznej w zakresie walorów dziedzictwa kulturowego;
- niedostatecznie rozwinięta edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego;
- presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych, brak przestrzegania zasad utrzymania ładu przestrzennego, niekontrolowana akcja inwestycyjna, budowa nowych siedzib niezgodnych z lokalną tradycją;
- brak powszechnego zrozumienia potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego;
- niedostatek środków publicznych na opiekę nad zabytkami;
- brak rozwiązań prawnych dotyczących wspomagania działań służących ochronie zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Zawarte w pierwszej edycji gminnego programu opieki nad zabytkami (na lata 2016-2020) założenia, priorytety (cele), kierunki działań i zadania do realizacji, z uwagi na krótki okres obowiązywania Programu a zarazem konieczność kontynuowania wielu zadań w perspektywie wielu lat, są nadal aktualne i będą wskazywane jako wymagające kontynuacji w latach następnych. Przyjęte w programie cele są zbieżne z polityką państwa polskiego, województwa zachodniopomorskiego i powiatu gryfińskiego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Warunkiem niezbędnym dla realizacji celów i zadań zapisanych w „Gminnym Programie” jest scalenie form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez włączenie problematyki związanej z ochroną zabytków do zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy.

8. 1. Cele, kierunki działań i zadania

Przedstawiony poniżej katalog zadań należy traktować jako propozycję. Przedstawiciele gminy podejmą decyzję, które z nich zdołają zrealizować. Wskazane jest zatem wytypowanie zadań do wykonania w ciągu 4 lat (z uwzględnieniem możliwości finansowo-organizacyjnych Gminy) i przyjęcia ich uchwałą Rady Gminy przed przekazaniem „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Stare Czarnowo na lata 2021-2024” do publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego. Wybór realnych do wykonania zadań, zaleca się także ze względu na obowiązek sporządzania przez Wójta co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które należy przedstawić Radzie Gminy.

Cel I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania poprzez wykonanie następujących działań:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- opracowanie długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych, np. budynku przy ul. Szczecińskiej 21 lub remizy przy ul. Szczecińskiej;
- podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków pozostających w gestii gminy;
- adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji;
- rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni – głównie nieczynnych cmentarzy;
- dofinansowywanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy;
- prowadzenie systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych.

2. Działania zwiększające atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne:

- prowadzenie prac porządkowych przy nieczynnych cmentarzach.
- rewaloryzacja nawierzchni dróg we wsiach w obrębie Puszczy Bukowej.
- wykonanie tablic informacyjnych dla zabytków w poszczególnych wioskach gminy.

3. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych i porządkowych na terenach objętych ochroną;
- wspieranie inicjatyw restytucji tradycyjnych rzemiosł i zawodów;
- wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych.

Cel II. Ochrona Krajobrazu i Dziedzictwa Kulturowego Gminy.

1. Integracja ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego:

- uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zaktualizowanych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami;
- uwzględnienie warunków ochrony i opieki nad zabytkami krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w programach ochrony przyrody;
- egzekwowanie zapisów planów zagospodarowania przestrzennego;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- niezgoda na samowole budowlane;
- ochrona panoram i przedpoli widokowych wsi o metrykach średniowiecznych;
- poprawa ładu przestrzennego, poprzez: zachowanie historycznych dróg, podziałów własnościowych, wypełnienie zabudową wolnych działek w obrębie centrów wsi historycznych, wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego:

- powołanie parku kulturowego „Ziemia Kołbacka” (z uwzględnieniem takich miejscowości jak: Kołbacz, Żelewo, Kołowo), opracowanie planu ochrony;
- wystąpienia do wojewódzkiego konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych, dla przykładu: owalnicowych planów wsi w Dobropolu Gryfińskim i Żeliszawcu oraz planu ulicówki w Żelewie.

Cel III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja.

1. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym:

- wspieranie badań naukowych nad zabytkami i historią regionu;
- upowszechnianie wyników badań naukowych w wydawnictwach, na konferencjach, seminariach i przez multimedia;
- opracowanie przewodnika po miejscowościach gminy.

2. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym:

- utworzenie platformy internetowej Urzędu Gminy w Starym Czarnowie jako gminnej bazy wszechstronnej informacji o dziedzictwie kulturowym gminy, aktualizowanej na bieżąco;
- przeprowadzenie akcji informacyjnej wśród mieszkańców na temat troski o dziedzictwo;
- tworzenie systemu monitoringu dla kontroli stanu zachowania, użytkowania i wszelkich prac przy zabytkach, w tym archeologicznych.

3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- tworzenie programów i podręczników uwzględniających dziedzictwo kulturowe dla wszystkich poziomów nauczania;
- wspieranie projektów edukacyjnych poświęconych upowszechnianiu historii i dziedzictwa kulturowego;
- przygotowanie kompleksowej informacji o ofercie kulturowej i turystycznej gminy;
- utworzenie punktu informacji turystycznej w Starym Czarnowie;
- utworzenie izby muzealnej poświęconej dziejom „Ziemi Kołbackiej” w (Kołbaczu),

4. Budowa systemu zarządzania i marketingu zabytkami:

- przygotowanie kompleksowej informacji o warunkach zagospodarowania nieużytkowanych obiektów zabytkowych i ofertach gospodarczych uwzględniających opiekę nad zabytkami;
- stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych;
- dofinansowania prac remontowych przy obiektach nie będących własnością Gminy w formie uchwał dotyczących dotacji na prace remontowo - konserwatorskie przy zabytkach, nie tylko wpisanych do rejestru.

Cel IV. Budowa tożsamości poprzez ochronę dóbr kultury, edukację regionalną i turystykę, poszerzenie form ochrony dóbr kultury.

1. Włączanie społeczności lokalnej w procesy opieki nad zabytkami:

- wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, takich jak: Gmina Biblioteka Publiczna w zakresie propagowania kulturowych walorów gminy;
- utworzenie punktu informacji turystycznej w Starym Czarnowie;
- oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wraz ze zdjęciami w Systemie Informacji Przestrzennej gminy Stare Czarnowie;
- konkurs na najlepiej zagospodarowaną zagrodę w gminie;
- ustalenie lokalnej nagrody za zabytek zadbany;
- zachęcanie właścicieli prywatnych do występowania z wnioskami o wpisy do rejestru zabytków historycznych zagród czy pojedynczych budynków mieszkalnych i gospodarczych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

2. Zwiększanie roli zabytków w turystyce i lokalnej przedsiębiorczości:

- opracowanie produktu turystycznego dla Starego Czarnowa i okolic;
- opracowanie i organizacja tras i ścieżek edukacyjnych z wykorzystaniem obiektów i zespołów zabytkowych, w tym budowa ścieżki rowerowej np. „wioski cysterskie w Gminie”;
- promocja „Szlaku cystersów” przez Stowarzyszenie Gmin Cysterskich.

Cel V. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze.

Duża ilość obiektów zabytkowych opuszczonych, nieużytkowanych i popadających w ruinę, a będących własnością gminy i własnością prywatną, niesie za sobą niebezpieczeństwo niemożności ich uratowania. Priorytetem działań gminy w zakresie ochrony dziedzictwa powinno być uratowanie tych obiektów, np. poprzez zmianę funkcji. W przypadku własności gminnej obiekty tego typu można oferować na sprzedaż na cele gospodarcze i społeczne. Zakresy adaptacji powinny być określone na poziomie gminy, a następnie uzgadniane ze służbami konserwatorskimi. W przypadku własności prywatnej, istotną kwestią jest sporządzenie listy obiektów opuszczonych, podjęcie starań ustalenia z właścicielami warunków sprzedaży tychże obiektów. W przypadku opuszczonych obiektów gospodarczych, wskazanie właścicielom możliwości adaptacji na mieszkania, magazyny lub warsztaty. Działania wykazane powyżej wymagają zwiększenia nakładów finansowych, w tym budżetowych na prace adaptacyjne: remontowe, konserwatorskie, rewitalizacyjne.

Zagospodarowanie obszarów i obiektów zabytkowych:

- utworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- upowszechnienie informacji za pośrednictwem mediów i przez Internet o pozytywnych przykładach adaptacji obiektów do zmienionych funkcji;
- opracowanie katalogu nieużytkowanych obiektów przemysłowych, pofolwarczych z określeniem funkcji, na jakie mogą być przeznaczone;
- merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na rewaloryzację zabytku;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- łagodzenie wymogów konserwatorskich w pertraktacjach dotyczących zagospodarowywania obiektów, np. przemysłowych i pofolwarczych.

Cele główne, szczegółowe i zadania, przedstawione są dodatkowo w załączniku graficznym nr 1.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą poniżej przedstawionych instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych: dla przykładu wpis do rejestru zabytków i inne decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty finansowe: korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego”;
- instrumenty społeczne: prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy, edukacja kulturowa, pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego, informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumenty koordynacji: realizacja projektów i programów gminy Stare Czarnowo dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji), współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;

- instrumenty kontrolne: aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków, oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Stare Czarnowo, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz jego aktualizacja związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania, monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego, prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wynika obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami. Gmina Stare Czarnowo ma obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdania ze stanu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami, za okresy: 2016-2018 i 2019-2020, i przedstawić je Radzie Gminy.

Monitoring realizacji Programu powinien obejmować:

- monitoring rzeczowy, czyli obrazujący postęp we wdrażaniu działań w ramach przyjętych priorytetów;
- monitoring finansowy, który dostarczy danych dotyczących finansowych aspektów realizacji programu.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań. Poniżej wskazuje się możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Istotne jest, aby władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ, tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania:

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Można tu ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie).

- **Dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków**

Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz mając na uwadze przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych, ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Zachodniopomorskiego.

- **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

Gmina Stare Czarnowo posiada opracowaną uchwałę określającą zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

- **Dotacje Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji**

Fundusz Kościelny funkcjonujący w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Jednym z celów funduszu jest dofinansowywanie remontów i konserwacji zabytkowych obiektów sakralnych, w tym podstawowych prac zabezpieczających obiekt, a w szczególności remonty dachów, stropów, ścian, i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolacje, remonty, wymiana zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznych, odgromowej, przeciwwłamaniowej. Fundusz natomiast nie finansuje konserwacji ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

W przypadku wyjątkowych projektów można też pozyskać środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dotyczy to dofinansowania renowacji zabytkowych parków i ogrodów wpisanych do rejestru zabytków oraz dofinansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

- **Programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

- **promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;**

- **fundusze od fundacji** (są to dla przykładu fundacje bankowe, Fundacja LOTTO Milion Marzeń, Fundacja Polska Miedź - KGHM, Fundacja PGNiG, Fundacja Orange).

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r. Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Rada Ochrony pamięci walk i męczeństwa**
- **Darowizny na rzecz gminy**

Źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych:

- **dotacje z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego** (Regionalny program operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020);
- **źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 – 2020.**

Źródła poza unijne:

- **Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.**

12. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Jednym z podstawowych zadań Rady Gminy w Starym Czarnowie w zakresie ochrony zabytków jest coroczne przyznawanie w uchwale budżetowej wysokości środków finansowych przeznaczonych na dotacje dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Gmina Stare Czarnowo w okresie od 2017 do 2020 roku wspierała finansowo prace konserwatorskie i projektowe dla następujących obiektów:

- kościół w Kartnie;
- baszta więzienna w Kołbaczu;
- kościół w Kołowie;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY STARE CZARNOWO

- kościół w Żeliszawcu.

W bieżącym, 2021 roku gmina zamierza sfinansować remont dachu budynku komunalnego w Starym Czarnowie przy ul. Szczecińskiej 45.

13. PODSUMOWANIE

Druga edycja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Stare Czarnowo, podobnie jak edycja pierwsza, zawiera szerokie spektrum problematyki związanej z ochroną i opieką nad zabytkami. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W wykazach uwarunkowań prawnych uwzględniono dokumenty: Ustawy i Rozporządzenie wydane przez Ustawodawców do 2020 roku. Omówiono zagadnienia zawarte w ustawie zasadniczej (z 2003 r.), i w Rozporządzeniu z 2019 roku, łącznie z tematem Gminnej Ewidencji Zabytków. Przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Określono i zaktualizowano źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem.

14. WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik nr 1 - Graficzne przedstawienie Celów Gminnego programu opieki nad zabytkami, kierunki działań i omówienie zadań.

Załącznik nr 2 - Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.

Załącznik nr 3 - Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.

Załącznik nr 4 - Stanowiska archeologiczne w rejestrze zabytków na terenie gminy Stare Czarnowo.

Załącznik nr 5 - Spis stanowisk archeologicznych gmina Stare Czarnowo.

Załącznik nr 6 - Gminna Ewidencja Zabytków - wykaz.

Załącznik nr 7 - Wykaz obiektów proponowanych do wykreślenia z Gminnej Ewidencji Zabytków.

1. Załącznik nr 1 GRAFICZNE PRZEDSTAWIENIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STARE CZARNOWO**Cele, kierunki działań i omówienie zadań.****Cel I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**

Kierunek działań	Zadania
1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania	• opracowanie długofalowego planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych, np. budynku przy ul. Szczecińskiej 21 • podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków pozostających w gestii gminy, • adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji, • rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni: parków, alei i nieczynnych cmentarzy, • dofinansowywanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy, • prowadzenie systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych.
2. Działania zwiększające atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne:	• prowadzenie prac porządkowych przy nieczynnych cmentarzach, • rewaloryzacja nawierzchni dróg we wsiach i na terenie Puszczy Bukowej, • wykonanie tablic informacyjnych dla zabytków w poszczególnych wioskach gminy.

3. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:	• współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych i porządkowych na terenach objętych ochroną, • wspieranie inicjatyw restytucji tradycyjnych rzemiosł i zawodów, • zachęty i wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych
---	--

Cel II. Ochrona Krajobrazu i Dziedzictwa Kulturowego gminy

Kierunek działań	Zadania
1. Integracja ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego;	• uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zaktualizowanych zagadnień związanych z ochroną zabytków, • uwzględnianie warunków opieki nad zabytkami krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w programach ochrony przyrody • ochrona panorami i przedpoli widokowych wsi • niezgoda na samowole budowlane, • egzekwowanie zapisów planów zagospodarowania przestrzennego, • poprawę ładu przestrzennego poprzez; zachowanie historycznych dróg, podziałów własnościowych, wypełnianie zabudową wolnych działek w obszarze planów wsi historycznych,

2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa Kulturowego.	• powołanie parku kulturowego „Ziemia Kołbacka” i sporządzenie planu ochrony tego obszaru, • wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków owalnicowych planów wsi: Dobropole Gryfńskie, Żeliszewice i historycznej „ulicówki” w Żelewie; • wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.
--	--

Cel III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunki	Zadania
1. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym 2. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym	• wspieranie badań naukowych nad zabytkami, historią regionu, • upowszechnianie wyników badań naukowych w wydawnictwach, na konferencjach, seminariach i przez multimedia, • opracowanie przewodnika po miejscowościach gminy, • utworzenie platformy internetowej Urzędu Gminy w Starym Czarnowie jako gminnej bazy wszechstronnej informacji o dziedzictwie kulturowym gminy, aktualizowanej na bieżąco, • przeprowadzenie akcji informacyjnej wśród mieszkańców na temat troski o dziedzictwo, • tworzenie systemu monitoringu dla kontroli stanu zachowania, użytkowania i wszelkich prac przy zabytkach, w tym archeologicznych.

3.Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	• tworzenie programów i podręczników uwzględniających dziedzictwo kulturowe dla wszystkich poziomów nauczania, wspieranie projektów edukacyjnych poświęconych upowszechnianiu historii i dziedzictwa kulturowego, • wspieranie projektów edukacyjnych poświęconych upowszechnianiu historii i dziedzictwa kulturowego • przygotowanie kompleksowej informacji o ofercie kulturowej i turystyczno-kulturowej gminy, • utworzenie izby muzealnej „Ziemi Kołbackiej” (w Kołbaczu)
4.Budowa systemu zarządzania i marketingu zabytkami	• przygotowanie kompleksowej informacji o warunkach zagospodarowania nieużytkowanych obiektów zabytkowych i ofertach gospodarczych uwzględniających opiekę nad zabytkami • stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych • dofinansowania prac remontowych przy obiektach nie będących własnością gminy w formie uchwał dotyczących dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach , nie tylko wpisanych do rejestru zabytków

Priorytet IV . Budowa tożsamości poprzez ochronę dóbr kultury, edukację regionalną i turystykę

Kierunek działań	Zadania
1.Włączanie społeczności lokalnej w procesy opieki nad zabytkami	• wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, takich jak: Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna, w zakresie propagowania walorów gminy • budowa ścieżki rowerowej „ Wioski cysterskie w Gminie”, • konkurs na najlepiej zagospodarowaną zagrodę w gminie, • ustalenie lokalnej nagrody za zabytek zadbany,

2. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	• zachęcanie właścicieli prywatnych do występowania z wnioskami o wpisy do rejestru zabytków historycznych zagród, czy pojedynczych budynków mieszkalnych i gospodarczych, • opracowanie produktu turystycznego dla Starego Czarnowa i okolic, • oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wraz ze zdjęciami w Systemie Informacji Przestrzennej gminy Stare Czarnowo, • merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na rewaloryzację zabytku,
---	---

Priorytet V. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze

Kierunek działań	Zadania
Zagospodarowanie obszarów i obiektów zabytkowych	• utworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, • upowszechnianie informacji za pośrednictwem mediów i przez Internet o pozytywnych przykładach adaptacji obiektów do zmienionych funkcji, • opracowanie katalogu, opartego na wynikach badań eksperckich obiektów (poprzemysłowych, pofolwarczych) z określeniem funkcji, na jakie mogą być przeznaczone; • łagodzenie wymogów konserwatorskich w pertraktacjach dotyczących zagospodarowywania obiektów np. poprzemysłowych i pofolwarczych.

Załącznik nr 2 . Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr Zabytków	Materiał	Datowanie
1	Binowo	Kościół par. pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego	centrum wsi	1000 1979-07-26	kamień granitowy	XIII, XIX w.
2	Binowo	Cmentarz przykościelny	centrum wsi	Nr 1000 2012-12-18	nie dotyczy	XIII, XIX w.
3	Kartno	Kościół para. pw. Podniesienia Krzyża Świętego		Nr 1006 1956-07-27	kamień, cegła	XIII, XIX w.
4	Kartno	Cmentarz przykościelny	centrum wsi	Nr 1006 2012-12-10	kamień, cegła	XIII, XIX w.
5	Kartno	budynek inwentarski 81g1	ul. Długa 9	Nr 331 2007-11-29	cegła	XIX/XX w.
6	Kołbacz	Założenie klasztorne zespół	zespół	Nr 331 2007-11-29	nie dotyczy	XIII –XV w.
7	Kołbacz	Założenie klasztorne	nawa kościoła	Nr 26 1955-04-22	cegła	XIII w.
8	Kołbacz	Założenie Klasztorne	Dom Konwersów	27 1955-04-	cegła	XIII-XIX w.,
9	Kołbacz	Dom opata	w zespole klasztornym	1059 1987-03 25	cegła	XIV, XVI w.
10	Kołbacz	Baszta	W zespole klasztornym	29 1955 04-22	cegła	XIV w.
11	Kołbacz	Siedziba domeny	w zespole klasztornym	331 2007 11-299	cegła	pocz. XIX w.
12	Kołbacz	Dwór	w zespole klasztornym	196 2004 12-15	cegła	4 ćw. XVIII w.
13	Kołowo	Kościół	w centrum wsi	1506 2016 02-15	cegła	XIX w.
14	Kołowo	Cmentarz przykościelny	w centrum wsi	1506 2016 02-15	nie dotyczy	XIV w.

15	Kołowo	Mur cmentarza przykościelnego	w centrum wsi	1506 2016 02-15	kamień	XIX w.
16	Stare Czarnowo	Zespół ruralistyczny	wieś	144 2003 12-08	nie dotyczy	4 ćw. XIX w.
17	Stare Czarnowo	Cmentarz przykościelny	centrum wsi, przy kościele	144 2003-12-08	nie dotyczy	XIX w.
18	Żelewo	Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Wspomożycielki Wiernych	centrum wsi	1040 1963-12-21	szachulec	XVII w.
19	Żelewo	Cmentarz przykościelny	centrum wsi przy kościele	1040 2012-12-18	nie dotyczy	XVII, XIX w.
20	Żeliszławiec	Kości fil. P.w. NMP Matki Kościoła	centrum wsi	1008 1963-12-05	kamień granitowy, cegła	XIII, XIX w.
21	Żeliszławiec	Cmentarz przykościelny	centrum wsi przy kościele	1008 2012-12-10	nie dotyczy	

Załącznik nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

l.p	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Rodzaj zabytku	rejestr	datowanie
1.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	dzwon	0055 2006-02-27	1673 r
2.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	głowica	0055 2006-02-27	1 poł. XIII w.
3.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Płyta nagrobna	0055 2006-02-27	XVII w.
4.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Nadproże portalu	0055 2006-02-27	1548 r.
5.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Tablica z inskrypcją	0055 2006-02-27	XVI w.
6.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Rzeźba Mojżesza z ambony	0055 2006-02-27	4 ćw. XVII w.
7.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Płyta nagrobna	0055 2006-02-27	1781 r.
8.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Prospekt organowy	0055 2006-02-27	2 poł XIX w.
9.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Płyta nagrobna	0055 2006-02-27	1781 r.
10.	Kołbacz	Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa	Ambona wraz intarsjami na zaplecku	0055 2006-02-27	4 ćw. XVII w.
11.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Ołtarz główny z 2 obrazami	0006 2000-12-29	1698 r.
12.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Stalle I wraz z 6 obrazami	Stalle I wraz z 6 obrazami	1688 r.
13.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Empora Muzyczna wraz z 7 obrazami	0006 2000-12-29	koń. XVII w
14.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Stalle II wraz z 3 obrazami	0006 2000-12-29	1734 r.
15.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Empora boczna wraz z 1 obrazem	0006 2000-12-29	1734 r.
16.	Żelewo	Kościół MB Wspomożycielki Wiernych	Ambona	0006 2000-12-29	1683 r.

Załącznik nr 4. Stanowiska archeologiczne w rejestrze zabytków na terenie gminy Stare Czarnowo

l.p	Miejscowość	Obiekt	Położenie	Nr rejestru	Materiał i technika	datowanie
1	Kołbacz	Stanowisko 1		AZP	Nie dotyczy	
2.	Kołbacz	Stanowisko 2		AZP:33-08/56)	Nie dotyczy	
3.	Stare Czarnowo	Stanowisko 5		AZP: 33-07/47	Nie dotyczy	
4.	Szczecin-Kłuskowo	Stanowisko 1		AZP:31-06/14	Nie dotyczy	
5.	Kołbacz	Stanowisko 5		Na terenie pomnika historii		
6.	Żelewo	Stanowisko 1		AZP 33-08/114	Nie dotyczy	

Załącznik nr 5

SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Gmina Stare Czarowo

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
1	Binowo	Binowo	2	33-06	111	3	12
2	Binowo	Binowo	3	33-06	112	3	13
3	Binowo	Binowo	4	33-06	113	3	14
4	Binowo	Binowo	6	33-06	115	3	15
5	Binowo	Binowo	7	33-06	116	3	16
6	Binowo	Binowo	8	33-06	117	3	17
7	Binowo	Binowo	9	33-06	118	3	18
8	Binowo	Binowo	10	33-06	119	3	19
9	Binowo	Binowo	11	33-06	120	3	20
10	Binowo	Binowo	12	33-06	121	3	21
11	Binowo	Binowo	15	33-06	124	3	24
12	Binowo	Binowo	16	33-06	125	3	25
13	Binowo	Binowo	17	33-06	126	3	26
14	Binowo	Binowo	18	33-06	127	3	27
15	Binowo	Binowo	19	33-06	128	3	28
16	Binowo	Binowo	20	33-06	129	3	29
17	Binowo	Binowo	22	33-06	131	3	31
18	Binowo	Binowo	23	33-06	132	3	32
19	Binowo	Binowo	24	33-06	134	3	33
20	Binowo	Binowo	25	33-06	133	3	34
21	Binowo	Binowo	26	33-06	135	3	35
22	Binowo	Binowo	27	33-06	136	3	36
23	Binowo	Binowo	28	33-06	137	3	37
24	Binowo	Binowo	29	33-06	138	3	38
25	Binowo	Binowo	30	33-06	139	3	39
26	Binowo	Binowo	31	33-06	140	3	40
27	Binowo	Binowo	32	33-06	141	3	41
28	Binowo	Binowo	33	33-06	142	3	42
29	Binowo	Binowo	34	33-06	143	3	43
30	Binowo	Binowo	35	32-06	42	3	44
31	Binowo	Binowo	36	32-06	43	2	4
32	Binowo	Binowo	37	32-06	44	3	45
33	Binowo	Binowo	38	32-06	45	3	46
34	Binowo	Binowo	39	32-06	46	3	47
35	Binowo	Binowo	40	32-06	47	3	48

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
36	Binowo	Binowo	41	32-06	48	3	49
37	Binowo	Żeliszawiec	34	33-06	110	3	106
38	Dębina	Dębina	1	33-08	26	2	5
39	Dębina	Dębina	2	33-08	27	3	51
40	Dębina	Dębina	3	33-08	28	3	52
41	Dębina	Dębina	5	34-08	25	3	250
42	Dębina	Dębina	6	33-08	29	3	53
43	Dębina	Dębina	7	33-08	30	3	54
44	Dębina	Dębina	8	33-08	31	3	55
45	Dębina	Dębina	9	33-08	32	3	56
46	Dębina	Dębina	10	33-08	33	3	57
47	Dębina	Dębina	11	33-08	34	3	58
48	Dębina	Dębina	12	33-08	35	3	59
49	Dębina	Dębina	13	33-08	36	3	60
50	Dębina	Dębina	14	33-08	37	3	61
51	Dębina	Dębina	15	33-08	38	3	62
52	Dębina	Dębina	16	33-08	39	3	63
53	Dębina	Dębina	17	33-08	40	3	64
54	Dębina	Dębina	18	33-08	41	3	65
55	Dębina	Dębina	19	33-08	42	3	66
56	Dębina	Dębina	20	33-08	43	3	67
57	Dębina	Dębina	21	33-08	44	3	68
58	Dębina	Dębina	22	33-08	45	3	69
59	Dębina	Dębina	23	33-08	46	3	70
60	Dębina	Dębina	24	33-08	47	3	71
61	Dębina	Dębina	25	33-08	48	3	72
62	Dębina	Dębina	26	33-08	49	3	73
63	Dębina	Dębina	27	33-08	50	3	74
64	Dębina	Dębina	28	33-08	51	3	75
65	Dębina	Dębina	29	33-08	52	3	76
66	Dębina	Dębina	30	33-08	53	3	77
67	Dębina	Dębina	35	34-08	27	2	254
68	Dębina	Stare Czarnowo	3	34-07	152	3	182
69	Dębina	Stare Czarnowo	7	34-07	153	3	185
70	Dębina	Stare Czarnowo	8	34-07	151	1	5
71	Dębina	Stare Czarnowo	9	34-07	150	2	17
72	Dębina	Stare Czarnowo	41	33-07	78	3	203
73	Dębina	Stare Czarnowo	42	33-07	79	3	204
74	Dębina	Stare Czarnowo	52	34-07	149	3	211
75	Dębina	Stare Czarnowo	53	34-07	148	3	212

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
76	Dębina	Stare Czarnowo	55	34-07	147	3	213
77	Dębina	Stare Czarnowo	57	34-07	156	3	214
78	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	1	33-07	2	3	78
79	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	4	33-07	5	3	79
80	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	7	33-07	8	3	80
81	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	8	33-07	9	3	81
82	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	10	33-07	11	3	82
83	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	11	33-07	12	3	83
84	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	13	33-07	14	3	84
85	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	14	33-07	15	3	85
86	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	16	33-07	17	2	6
87	Dobropole	Dobropole Gryfińskie	17	33-07	18	2	7
88	Glinna	Glinna	1	33-07	19	3	86
89	Glinna	Glinna	2	33-07	20	2	8
90	Glinna	Glinna	3	33-07	21	3	87
91	Glinna	Glinna	4	33-07	22	2	9
92	Glinna	Glinna	5	33-07	23	3	88
93	Glinna	Glinna	6	33-07	24	3	89
94	Glinna	Glinna	7	33-07	25	3	90
95	Glinna	Glinna	8	33-07	26	2	10
96	Glinna	Glinna	9	33-07	27	3	91
97	Glinna	Glinna	10	33-07	28	3	92
98	Glinna	Glinna	11	33-07	29	3	93
99	Glinna	Glinna	12	33-07	30	3	94
100	Glinna	Glinna	13	33-07	31	3	95
101	Glinna	Glinna	14	33-07	32	3	96
102	Glinna	Glinna	15	33-07	33	3	97
103	Glinna	Glinna	16	33-07	34	3	98
104	Glinna	Glinna	17	33-07	35	2	37
105	Glinna	Glinna	18	33-07	36	3	100
106	Glinna	Glinna	19	33-07	37	3	101
107	Glinna	Glinna	20	33-07	38	3	102
108	Glinna	Glinna	21	33-07	39	3	103
109	Glinna	Glinna	22	33-07	40	3	104
110	Glinna	Glinna	23	33-07	41	3	105
111	Glinna	Glinna	24	33-07	133	3	257
112	Glinna	Glinna	25	33-07	124	1	7
113	Glinna	Glinna	26	33-07	125	3	261
114	Glinna	Glinna	27	33-07	126	3	258
115	Glinna	Glinna	28	33-07	127	3	259

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
116	Glinna	Glinna	29	33-07	128	3	260
117	Kartno	Kartno	1	33-07	42	2	11
118	Kartno	Kartno	2	33-07	43	2	36
119	Kartno	Kartno	4	33-06	94	3	107
120	Kartno	Kartno	5	33-06	95	3	108
121	Kołbacz	Kołbacz	1	33-08	55	1	1
122	Kołbacz	Kołbacz	2	33-08	56	1	2
123	Kołbacz	Kołbacz	2a	33-08	57	1	3
124	Kołbacz	Kołbacz	3	33-08	58	3	109
125	Kołbacz	Kołbacz	4	33-08	59	3	110
126	Kołbacz	Kołbacz	5	33-08	60	3	111
127	Kołbacz	Kołbacz	6	33-07	87	3	112
128	Kołbacz	Kołbacz	6	33-08	61	2	14
129	Kołbacz	Kołbacz	7	33-08	62	3	114
130	Kołbacz	Kołbacz	8	33-08	63	3	115
131	Kołbacz	Kołbacz	9	33-08	64	3	116
132	Kołbacz	Kołbacz	9a	33-08	65	3	117
133	Kołbacz	Kołbacz	10	32-08	65	3	118
134	Kołbacz	Kołbacz	11	32-08	66	3	119
135	Kołbacz	Kołbacz	12	32-08	67	3	120
136	Kołbacz	Kołbacz	13	32-08	68	3	121
137	Kołbacz	Kołbacz	14	32-08	69	3	122
138	Kołbacz	Kołbacz	15	33-08	66	3	123
139	Kołbacz	Kołbacz	16	33-08	67	3	124
140	Kołbacz	Kołbacz	17	33-08	68	3	125
141	Kołbacz	Kołbacz	18	33-08	69	3	126
142	Kołbacz	Kołbacz	19	33-08	70	3	127
143	Kołbacz	Kołbacz	20	33-08	71	3	128
144	Kołbacz	Kołbacz	21	33-08	72	3	129
145	Kołbacz	Kołbacz	22	33-08	73	3	130
146	Kołbacz	Kołbacz	23	33-08	74	3	131
147	Kołbacz	Kołbacz	24	33-08	75	3	132
148	Kołbacz	Kołbacz	25	33-08	76	3	133
149	Kołbacz	Kołbacz	26	33-08	77	3	134
150	Kołbacz	Kołbacz	27	33-08	78	3	135
151	Kołbacz	Kołbacz	28	33-08	79	2	12
152	Kołbacz	Kołbacz	29	33-08	80	2	13
153	Kołbacz	Kołbacz	30	33-08	81	3	136
154	Kołbacz	Kołbacz	31	33-08	82	3	137
155	Kołbacz	Kołbacz	32	33-08	83	3	138

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
156	Kołbacz	Kołbacz	33	33-08	84	3	139
157	Kołbacz	Kołbacz	34	33-08	85	3	140
158	Kołbacz	Kołbacz	35	33-08	86	3	141
159	Kołbacz	Kołbacz	36	33-08	87	3	142
160	Kołbacz	Kołbacz	37	33-08	88	3	143
161	Kołbacz	Kołbacz	38	33-08	89	3	144
162	Kołbacz	Kołbacz	39	33-08	90	3	145
163	Kołbacz	Kołbacz	40	33-08	91	3	146
164	Kołbacz	Kołbacz	41	33-08	92	3	147
165	Kołbacz	Kołbacz	42	33-08	93	3	148
166	Kołbacz	Kołbacz	43	33-08	94	3	149
167	Kołbacz	Kołbacz	44	33-08	95	3	150
168	Kołbacz	Kołbacz	46	33-08	97	3	151
169	Kołbacz	Kołbacz	47	33-08	98	3	152
170	Kołbacz	Kołbacz	48	33-08	99	3	153
171	Kołbacz	Kołbacz	59	33-08	110	3	162
172	Kołbacz	Kołbacz	60	33-08	111	3	163
173	Kołowo	Kołowo	1	32-06	60	3	164
174	Kołowo	Kołowo	1	32-07	55	3	165
175	Kołowo	Kołowo	4	32-07	58	3	166
176	Kołowo	Kołowo	5	32-07	59	3	167
177	Kołowo	Kołowo	6	32-07	60	3	168
178	Kołowo	Kołowo	8	32-06	49	3	169
179	Kołowo	Kołowo	9	32-06	50	3	170
180	Kołowo	Kołowo	10	32-06	51	3	171
181	Kołowo	Kołowo	11	32-06	52	3	172
182	Kołowo	Kołowo	12	32-06	53	3	173
183	Kołowo	Kołowo	13	32-06	54	3	174
184	Kołowo	Kołowo	14	32-06	55	3	175
185	Kołowo	Kołowo	15	32-06	56	3	176
186	Kołowo	Kołowo	16	32-06	57	3	177
187	Kołowo	Kołowo	17	32-06	58	3	178
188	Kołowo	Kołowo	18	32-06	59	3	179
189	Komorówko	Dębina	32	34-08	5	3	251
190	Komorówko	Dębina	33	34-08	6	3	252
191	Komorówko	Dębina	34	34-08	7	3	253
192	Nieznań	Bielkowo	38	33-08	7	2	1
193	Nieznań	Bielkowo	39	33-08	8	2	2
194	Nieznań	Bielkowo	40	33-08	9	3	2
195	Nieznań	Bielkowo	41	33-08	10	3	3

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
196	Nieznań	Bielkowo	47	33-08	16	3	4
197	Nieznań	Bielkowo	48	33-08	17	3	5
198	Nieznań	Bielkowo	54	33-08	23	3	10
199	Nieznań	Bielkowo	55	33-08	24	3	11
200	Nieznań	Kołbacz	50	33-08	101	3	154
201	Nieznań	Kołbacz	51	33-08	102	3	155
202	Nieznań	Kołbacz	52	33-08	103	3	156
203	Nieznań	Kołbacz	54	33-08	105	3	157
204	Nieznań	Kołbacz	55	33-08	106	3	158
205	Nieznań	Kołbacz	56	33-08	107	3	159
206	Nieznań	Kołbacz	57	33-08	108	3	160
207	Nieznań	Kołbacz	58	33-08	109	3	161
208	Nieznań	Kołbacz	61	32-08	99	3	255
209	Nieznań	Kołbacz	62	32-08	100	3	256
210	Nieznań	Rekowo	9	32-08	80	3	180
211	Radziszewo Las	Binowo	21	33-06	130	3	30
212	Radziszewo Las	Szczecin-Kłęskowo	1	31-06	14	1	6
213	Stare Czarnowo	Kołbacz	7	33-07	88	3	113
214	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	1	33-07	45	3	181
215	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	2	33-07	46	2	16
216	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	4	34-07	154	3	183
217	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	5	33-07	47	1	4
218	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	6	33-07	48	3	184
219	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	12	33-07	49	3	186
220	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	13	33-07	50	3	187
221	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	14	33-07	51	3	188
222	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	15	33-07	52	3	189
223	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	17	33-07	54	3	190
224	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	18	33-07	55	3	191
225	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	19	33-07	56	3	192
226	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	20	33-07	57	3	193
227	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	21	33-07	58	3	194
228	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	22	33-07	59	3	195
229	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	23	33-07	60	3	196
230	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	24	33-07	61	3	197
231	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	28	33-07	65	3	198
232	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	29	33-07	66	3	199
233	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	31	33-07	68	2	18
234	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	32	33-07	69	3	200
235	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	33	33-07	70	3	201

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
236	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	35	33-07	72	2	19
237	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	36	33-07	73	2	20
238	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	39	33-07	76	3	202
239	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	43	33-07	80	3	205
240	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	44	33-07	81	3	206
241	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	45	33-07	82	3	207
242	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	46	33-07	83	3	208
243	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	47	33-07	84	3	209
244	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	48	33-07	85	2	21
245	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	49	33-07	86	3	210
246	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	50	33-08	112	2	22
247	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	51	33-08	113	2	23
248	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	60	33-07	129	3	262
249	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	61	33-07	130	3	263
250	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	62	33-07	131	3	264
251	Stare Czarnowo	Stare Czarnowo	63	33-07	132	3	265
252	Śmierdnica Las	Binowo	1	33-06	144	2	3
253	Śmierdnica Las	Kołowo	7	33-07	1	2	15
254	Śmierdnica Las	Szczecin-Płonia	2	32-07	32	3	215
255	Śmierdnica Las	Szczecin-Śmierdnica	9	32-07	19	3	216
256	Śmierdnica Las	Szczecin-Śmierdnica	10	32-07	16	2	24
257	Śmierdnica Las	Szczecin-Śmierdnica	11	32-07	20	3	217
258	Śmierdnica Las	Szczecin-Śmierdnica	12	32-07	18	2	25
259	Śmierdnica Las	Szczecin-Śmierdnica	15	32-07	15	2	26
260	Żelewo	Bielkowo	3	33-08	2	3	1
261	Żelewo	Bielkowo	49	33-08	18	3	6
262	Żelewo	Bielkowo	50	33-08	19	3	7
263	Żelewo	Bielkowo	51	33-08	20	3	8
264	Żelewo	Bielkowo	52	33-08	21	3	9
265	Żelewo	Żelewo	1	33-08	114	2	27
266	Żelewo	Żelewo	2	33-08	115	3	218
267	Żelewo	Żelewo	3	33-08	116	3	219
268	Żelewo	Żelewo	4	33-08	117	2	28
269	Żelewo	Żelewo	5	33-08	118	2	29
270	Żelewo	Żelewo	6	33-08	119	2	30
271	Żelewo	Żelewo	7	33-08	120	3	220
272	Żelewo	Żelewo	8	33-08	121	3	221
273	Żelewo	Żelewo	9	33-08	122	3	222
274	Żelewo	Żelewo	10	33-08	123	3	223
275	Żelewo	Żelewo	11	33-08	124	3	224

Nr GEZ	Obręb	Nazwa	nr stan.	arkusz AZP	nr na arkuszu	Strefa	Nr Studium
276	Żelewo	Żelewo	12	33-08	125	2	31
277	Żelewo	Żelewo	13	33-08	126	3	225
278	Żelewo	Żelewo	15	33-08	128	3	226
279	Żelewo	Żelewo	17	33-08	130	3	227
280	Żelewo	Żelewo	19	33-08	132	3	228
281	Żelewo	Żelewo	20	33-08	133	3	229
282	Żelewo	Żelewo	21	33-08	134	3	230
283	Żelewo	Żelewo	22	33-08	135	3	231
284	Żelewo	Żelewo	23	33-08	136	3	232
285	Żelewo	Żelewo	25	33-08	138	3	233
286	Żelistawiec	Żelistawiec	5	33-06	145	2	32
287	Żelistawiec	Żelistawiec	8	33-06	80	3	234
288	Żelistawiec	Żelistawiec	15	33-06	89	3	235
289	Żelistawiec	Żelistawiec	16	33-06	90	3	236
290	Żelistawiec	Żelistawiec	17	33-06	91	3	237
291	Żelistawiec	Żelistawiec	18	33-06	92	3	238
292	Żelistawiec	Żelistawiec	19	33-06	93	3	239
293	Żelistawiec	Żelistawiec	20	33-06	96	3	240
294	Żelistawiec	Żelistawiec	21	33-06	97	3	241
295	Żelistawiec	Żelistawiec	22	33-06	98	2	33
296	Żelistawiec	Żelistawiec	23	33-06	99	3	242
297	Żelistawiec	Żelistawiec	24	33-06	100	3	243
298	Żelistawiec	Żelistawiec	25	33-06	101	2	34
299	Żelistawiec	Żelistawiec	26	33-06	102	2	35
300	Żelistawiec	Żelistawiec	27	33-06	103	3	244
301	Żelistawiec	Żelistawiec	28	33-06	104	3	245
302	Żelistawiec	Żelistawiec	29	33-06	105	3	246
303	Żelistawiec	Żelistawiec	30	33-06	106	3	247

Załącznik nr 6 - Gminna ewidencja zabytków - wykaz

LP.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków	Datowanie
1.	BINOWO	Kościół fil. pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego	Centrum wsi	Rej. zabytków A 1000 1979-07-26	XIII, XV w.
2.	Jw.	Cmentarz przykościelny, nieczynny	Centrum wsi	Rej. zabytków A 1000 1979-07-26	XIII w.
3.	Jw.	Słupy bramki w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego	Centrum wsi		XV w.
4.	Jw.	Cmentarz ewangelicki	Centrum wsi przy drodze do Płoni		2 poł. XIX w.
5.	Jw.	Cmentarz ewangelicki ob. komunalny	Północna część wsi		2 poł. XIX w.
6.	Jw.	Dom	Binowo 5		poł. XIX w.
7.	Jw.	Dom	Binowo 13		lata 30 XX w.
8.	Jw.	Dom	Binowo 16		pocz. XX w.
9.	Jw.	Dom	Binowo 18		poł. XIX w.
10.	Jw.	Dom	Binowo 21		lata 30 XX w.
11.	Jw.	Szkoła ob. nieużytkowana	Binowo 27		pocz. XX w.
12.	Jw.	Schronisko młodzieżowe ob. bud. mieszkalny	Binowo 32		1930 r.
13.	Jw.	Dom	Binowo 55		pocz. XX w.
14.	Jw.	Budynek gospodarczy	Binowo 55		pocz. XIX w.
15.	Jw.	Karczma ob. budynek mieszkalny	Binowo		1926 r.
16.	Jw.	Droga z nawierzchnią brukowaną	Binowo-Żeliszewiec		4 ćw. XIX w.
17.	DĘBINA	Cmentarz ewangelicki, nieczynny	Za wsią po stronie pld. zach.		4 ćw. XIX w.
18.	Jw.	Stodoła w zespole folwarcznym	Centrum wsi		pocz. XX w.

19.	Jw.	Obora w zespole folwarcznym	Centrum wsi		4 ćw. XIX w.
20.	Jw.	Obora w zespole folwarcznym	Centrum wsi		4 ćw. XX w.
21.	Jw.	Park w zespole folwarcznym	Po pñ. stronie zespołu folwarcznego		
22.	Jw.	Szkoła ob. budynek mieszkalny	Dębina 9		1897 r.
23.	Jw.	Dom	Dębina 10		1897 r.
23.1	Jw.	Chałupa	Dębina 8		4 ćw. XIX w.
24.	Jw.	Budynek inwentarski	Dębina 6		l. 30 XX w.
25.	Jw.	Stodoła i obora	Dębina 6		l. 30 XX w.
26.	Jw.	Remiza	Przy drodze do Kołbacza po pñ. stronie wsi		l. 30 XX w.
27.	Jw.	Trafostacja	Przy drodze do Kołbacza po pñ. stronie wsi		lata 30 XX w.
28.	DOBROPOLE	Plan wsi- owalnica	Dobropole		XIII w.
29.	Jw.	Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Centrum wsi		1862-63
30.	Jw.	Cmentarz przykościelny	Centrum wsi, teren przykościelny		XIII w.
31.	Jw.	Mur cmentarza przykościelnego	Centrum wsi		1863 r.
32.	Jw.	Dom	Dobropole 6		pocz. XX w.
33.	Jw.	budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	Dobropole 6		pocz. XX w.
34.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	Dobropole 6		pocz. XX w.
35.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy	Dobropole 13		pocz. XX w.
36.	Jw.	Dom	Dobropole 22		pocz. XX w.
37.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	Dobropole 22		pocz. XX w.
38.	Jw.	Budynek mieszkalno-inwentarsko-magazynowy	Dobropole 27		pocz. XX w.
39.	Jw.	Budynek mieszkalny	Dobropole 28		l. 30 -te XX w.
40.	Jw.	Dom	Dobropole 29		koń. XIX w.

41.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	Dobropole 29		koń. XIX w.
42.	Jw.	Budynek mieszkalny	Dobropole 32		pocz. XX w.
43.	Jw.	Szkoła ob. budynek mieszkalny	Dobropole 34		4 ćw. XIX w.
44.	GLINNA	Remiza ob. kaplica	Centrum wsi		1. 30. XX w.
45.	Jw.	Dom	Glinna 2		1. 30 XX w.
46.	Jw.	Dom	Glinna 3		1. 30 XX w.
47.	Jw.	Dom	Glinna 4		1. 30 XX w.
48.	Jw.	Dom	Glinna 5		1. 30 XX w.
49.	Jw.	Dom	Glinna 6		1. 30 XX w.
50.	Jw.	Dom	Glinna 9		1. 30 XX w.
51.	Jw.	Dom	Glinna 11		1. 30 XX w.
52.	Jw.	Dwór	Glinna 18a		4 ćw. XIX w.
53.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole folwarcznym	Glinna 18		4 ćw. XIX w.
54.	Jw.	Budynek gorzelni w zespole folwarcznym	Glinna 14a		4 ćw. XIX w.
55.	Jw.	Budynek przemysłowy	Wsch. część wsi		1. 30 XX w.
56.	Jw.	Trafostacja w zespole folwarcznym	Glinna 18		1. 30 XX w.
57.	Jw.	Cmentarz ewangelicki nieczynny	Po północno-wschodniej stronie wsi		4 ćw. XIX w.
58.	Jw.	Cmentarz ewangelicki nieczynny	Po północno-wschodniej stronie wsi		1. 20 XX w.
59.	Jw.	Droga o nawierzchni brukowanej	Glinna - Ogród Dendrologiczny		koń. XIX w.
60.	Jw.	Leśniczówka	Glinna (Małolesie)		pocz. XX w.
61.	Jw.	Stodoła w zespole leśniczówki	Glinna (Małolesie)		koń. XIX w.
62.	Jw.	Budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Glinna (Małolesie)		1. 30 XX w.
63.	KARTNO	Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Centrum wsi	1006 1956-07-27	XIII, XV w.
64.	Jw.	Cmentarz przykościelny	Centrum wsi, teren przy kościele	1006 1955-07-27	XIII, XIX w.
65.	Jw.	Grobowiec	Teren cmentarza przykościelnego		2 poł. XIX w.

66.	Jw.	Mur cmentarny z bramą	Teren cmentarza przykościelnego		XV w.
67.	Jw.	Cmentarz ewangelicki ob. nieczynny	Po płd. wsch. stronie wsi		koń. XIX w.
68.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy	ul. Krańcowa 2a		pocz. XX w.
69.	Jw.	Dom	ul. Długa 5		pocz. XX w.
70.	Jw.	Dom	ul. Długa 7		XIX/XX w.
71.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	ul. Długa 7		XIX/XX w.
72.	Jw.	Dom	ul. Długa 8		XIX/XX w.
73.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	ul. Długa 9		XIX/XX w.
74.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	ul. Długa 9		XIX/XX w.
75.	Jw.	Dom	ul. Długa 16		pocz. XX w.
76.	Jw.	Budynek inwentarski	ul. Długa 17		pocz. XX w.
77.	Jw.	Trafostacja	Centrum wsi		lata 30 XX w.
78.	KOŁBACZ	Założenie klasztorne zakonu cystersów	Centrum wsi	331 2007-11-29, Pomnik historii	XII-XVI w.
79.	Jw.	Kościół p.w. Najś. Serca Pana Jezusa w zespole klasztornym	Centrum wsi	1955-04-22	XIII-XV w.
80.	Jw.	Dom Konwersów w zespole klasztornym	Centrum wsi	27 1955-04-22	XIII, XX w.
81.	Jw.	Dom Opata w zespole klasztornym	Centrum wsi	1059 1987-03-25	XIV, XX w.
82.	Jw.	Baszta obronna w zespole klasztornym	ul. Warciśława	29 1955-04-22	XV w.
83.	Jw.	Plebania w zespole klasztornym	ul. Warciśława 8		2 poł. XIX w.
84.	Jw.	Owczarnia w zespole klasztornym	ul. Warciśława 1	32 1955-04-22	XIV w.
85.	Jw.	Dwór w zespole klasztornym	ul. Warciśława 3	196 2004-12-15	koń. XVIII w.
86.	Jw.	Budynek administracyjny	ul. Warciśława 1	331 2007-11-29	ok. 1800 r.
87.	Jw.	Oficyna budynku administracyjnego	ul. Warciśława 1		4 ćw. XIX w.
88.	Jw.	Magazyn w zespole folwarcznym	ul. Warciśława 1		4 ćw. XIX w.

89.	Jw.	Magazyn w zespole folwarcznym	ul. Warciśława 1		1. 30 XX w.
90.	Jw.	Stajnia w zespole folwarcznym	ul. Warciśława 1		4 ćw. XIX w.
91.	Jw.	Gorzelnia	ul. Warciśława 1		pocz. XX w.
92.	Jw.	Trafostacja	ul. Warciśława 1		1. 30 XX w.
93.	Jw.	Ogrodzenie zespołu folwarcznego	ul. Warciśława		pocz. XX w.
94.	Jw. Jw.	Dom wielorodzinny	ul. Warciśława 4		pocz. XX w.
95.	Jw.	Dom wielorodzinny	ul. Warciśława		pocz. XX w.
96.	Jw.	Budynek gospodarczy	ul. Warciśława		pocz. XX
97.	Jw.	Owczarnia w zespole folwarcznym II	Przy drodze do Dębiny		pocz. XX w.
98.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole folwarcznym II	Przy drodze do Dębiny		1. 30 XX w.
99.	Jw.	Cmentarz ewangelicki, nieczynny	Po płn. zach. stronie wsi		2 poł. XIX w.
100.	KOŁOWO	Plan wsi - owalnica			XIII w.
101.	Jw.	Kościół fil. p.w. Naj. św. Serca Pana Jezusa	Centrum wsi		4 ćw. XIX w.
102.	Jw.	Cmentarz przykościelny	Centrum wsi		XIV, XIX w.
103.	Jw.	Dom	ul. Bohaterów 5		poł. XIX w.
104.	Jw.	Dom	ul. Bohaterów 6		1. 30 XX w.
105.	Jw.	Dom	ul. Lipowa 15		1. 30 XX w.
106.	Jw.	Obora ob. budynek mieszkalny	ul. Lipowa 15a		koń. XIX , pocz. XXI w.
107.	Jw.	Dom	ul. Lipowa 16		pocz. XX w.
108.	Jw.	Stodoła	ul. Sadowa 3		1 poł. XIX
109.	Jw.	Trafostacja	Po zachodniej stronie wsi		1. 30 XX w.
110.	Jw.	Park podworski	ul. Szkolna		2 poł. XIX w.
111.	Jw.	Nawierzchnia drogi brukowana	ul. Szkolna		4 ćw. XIX w.
112.	KOMÓRKOWO	Cmentarz ewangelicki, nieczynny	Centrum wsi		2 poł. XIX w.
113.	NIEZNAŃ	Budynek inwentarsko-magazynowy	Centrum wsi		1 ćw. XX w.
114.	Jw.	Stajnia	Centrum wsi		1 ćw. XX w.

115.	Jw.	Dom wielorodzinny	Nieznań 2		1 ćw. XX w.
116.	Jw.	Dom wielorodzinny	Nieznań 3		1 ćw. XX w.
116. 1	Jw.	Dom	Nieznań 1		Przełom XIX/XX w.
116. 2	NIEZNAŃ	Zespół folwarczny	Niznań		XIV – XIX w.
117.	STARE CZARNOWO	Kościół pw. MB Wspomożenia Wiernych	ul. Słoneczna	144 2003- 12-08	1826 r.
118.	Jw.	Cmentarz przy kościelny	ul. Słoneczna	144 2003- 12-08	XV, XIX w.
119.	Jw.	Cmentarz komunalny	ul. Szczecińska		2 poł. XIX w.
120.	Jw.	Dom	ul. Cicha 2		1. 30 XX w.
121.	Jw.	Dom	ul. Dębińska 2		1. 30 XX w.
122.	Jw.	Obora	ul. Kozia, ob. św. Floriana 1		przełom XIX/XX w.
123.	Jw.	Dom	ul. Kozia, ob. św. Floriana 7		1 ćw. XX w.
124.	Jw.	Budynek inwentarsko- magazynowy w zespole zagrody	ul. Kozia, ob. św. Floriana 7		1 ćw. XX w.
125.	Jw.	Budynek inwentarsko- magazynowy	ul. Kozia, ob. św. Floriana 14		pocz. XX w.
126.	Jw.	Dom	ul. Kozia, ob. św. Floriana 16		1. 30 XX w.
127.	Jw.	Dom	ul. Kozia, ob. św. Floriana 20		1 ćw. XX w.
128.	Jw.	Stodoła	ul. Kozia, ob. św. Floriana 20, 22		4 ćw. XIX w.
129.	Jw.	Stodoła	ul. Kozia, ob. św. Floriana 24		4 ćw. XIX w.
130.	Jw.	Obora	ul. Kozia, ob. św. Floriana 24		pocz. XX w.
131.	Jw.	Dom	ul. Kozia, ob. św. Floriana 26		pocz. XX w.
132.	Jw.	Dom	ul. Gryfińska 2		2 poł. XIX w.
133.	Jw.	Budynek inwentarsko- magazynowy	ul. Gryfińska 2		pocz. XX w.
134.	Jw.	Budynek inwentarski	ul. Gryfińska 4		pocz. XX w.
135.	Jw.	Budynek mieszkalno- inwentarski	ul. Gryfińska 4A		pocz. XX w.
136.	Jw.	Dom	ul. Gryfińska 6		pocz. XX w.

137.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Gryfińska 6		pocz. XX w.
138.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Gryfińska 6		pocz. XX w.
139.	Jw.	Budynek mieszkalny	ul. Gryfińska str. pld.		pocz. XX w.
140.	Jw.	Dom	ul. Gryfińska 7, 7a		2 poł. XIX w.
141.	Jw.	Budynek mieszkalny z warsztatem	ul. Gryfińska 11		2 poł. XIX w.
142.	Jw.	Dom	ul. Gryfińska 15, 17		4 ćw. XIX w.
143.	jw.	dworzec kolejowy ob. bud. mieszkalny	pl. Kolejowy		1 ćw. XX w.
144.	jw.	magazyn kolejowy, ob. nieużytkowany	pl. Kolejowy		1 ćw. XX w.
145.	jw.	Dom wielorodzinny	ul. Polna 3		1 ćw. XX w.
146.	Jw.	Dom	ul. Polna 4		1 ćw. XX w.
147.	Jw.	Dom	ul. Polna 6		pocz. XX w.
148.	Jw.	Dom	ul. Słoneczna 11		1. 30 XX w.
149.	Jw.	Dom	ul. Słoneczna 24		koń. XIX w.
150.	Jw.	Dom	ul. Słoneczna 28		1 ćw. XX w.
151.	Jw.	Plebania	ul. Słoneczna 69		1 ćw. XX w.
152.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 5		1 ćw. XX w.
153.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 6		1. 30 XX w.
154.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 8		1 ćw. XX w.
155.	Jw.	Remiza	ul. Szczecińska		1 ćw. XX w.
156.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 15a		1 ćw. XX w.
157.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 19		2 poł. XIX w.
158.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Szczecińska 19		1 ćw. XX w.
159.	Jw.	Budynek administracyjny ob. Posterunek Policji i Biblioteka	ul. Szczecińska 21		1 ćw. XX w.
160.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 27		1 ćw. XX w.
161.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 29		1 ćw. XX w.
162.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 31		koń. XIX w.
163.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 32		pocz. XX w.
164.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 38		2 poł. XIX w.
165.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 42		1 ćw. XX w.
166.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 45		

167.	Jw.	Budynek inwentarski ob. mieszkalno-gospodarczy	ul. Szczecińska 49		pocz. XX w.
168.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 50		1 ćw. XX w.
169.	Jw.	Dom	ul. Szczecińska 55		1 ćw. XX w.
170.	Jw.	Budynek inwentarsko magazynowy w zespole zagrody	ul. Szczecińska 55		4 ćw. XIX w.
171.	Jw.	Szkoła ob. budynek mieszkalny	ul. Szkolna 2		1 ćw. XX w.
172.	Jw.	Dom	ul. Szkolna 6		1. 30 XX w.
173.	ŻELEWO	Plan wsi - ulicówka	Żelewo		XIII w.
174.	Jw.	Kościół ewangelicki ob. rzym. kat. p.w. Wspomożenia Wiernych	Centrum wsi po zach. stronie drogi	1040 1963-12-21	1697 – 1698 r
175.	Jw.	Dawny cmentarz przykościelny	Centrum wsi, po płd. stronie kościoła	1040 2012-12-18	XVII w.
176.	Jw.	Cmentarz komunalny	Centrum wsi po zach. stronie kościoła		2 poł. XIXw., XX w.
177.	Jw.	Dom	Żelewo 1		4 ćw. XIX w.
178.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy	Żelewo 4		pocz. XX w.
179.	Jw.	Dom	Żelewo 5		4 ćw. XIX w.
180.	Jw.	Dom	Żelewo 6		pocz. XX w.
181.	Jw.	Dom	Żelewo 7		2 poł. XIX w.
182.	Jw.	Budynek inwentarski ob. mieszkalny	Żelewo 7a		4 ćw. XIX w.
183.	Jw.	Dom	Żelewo 8		pocz. XX w.
184.	Jw.	Dom	Żelewo 11		2 poł. XIX w.
185.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	Żelewo 11		pocz. XX w.
186.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy	Żelewo 13		4 ćw. XIX w.
187.	Jw.	Dom	Żelewo 15		pocz. XX w.
188.	Jw.	Dom	Żelewo 16		pocz. XX w.
189.	Jw.	Budynek inwentarsko magazynowy -	Żelewo 16		4 ćw. XIX w.
190.	Jw.	Dom	Żelewo 17		2 poł. XIX w.

191.	Jw.	Dom	Żelewo 18		2 poł. XIX w., pocz. XIX w.
192.	Jw.	Dom	Żelewo 19		pocz. XX w.
193.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	Żelewo 23		przełom XIX/XX w.
194.	Jw.	Dom	Żelewo 24		przełom XIX/XX w
195.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	Żelewo 24		przełom XIX/XX w
196.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	Żelewo 24		pocz. XX w.
197.	Jw.	Dom	Żelewo 26		pocz. XX w.
198.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	Żelewo 26		pocz. XX w.
199.	Jw.	Dom	Żelewo 28		pocz. XX w.
200.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	Żelewo 28		przełom XIX/XX w
201.	Jw.	Stodoła	Żelewo 26-28		pocz. XX w.
201. 1	Jw.	Dom	Żelewo 30		4 ćw. XIX w.
201. 2	Jw.	Dom	Żelewo 31		4 ćw. XIX w.
201. 3	Jw.	Dom	Żelewo 32		Pocz. XX w.
202.	ŻELISŁAWIEC	Plan wsi -owalnica	Żeliszławiec		XIII w.
203.	Jw.	Kościół NMP Matki Kościoła	Centrum wsi	1008 1963- 12-05	XIII, 2 poł. XX w.
204.	Jw.	Cmentarz przykościelny	Centrum wsi	1008 1963- 12-05	XIII w.
205.	Jw.	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	Centrum wsi	1008 1963- 12-05	XV w.
206.	Jw.	Cmentarz komunalny	Po płn. stronie wsi		2 poł. XIX w.
207.	Jw.	Szkoła ob. Budynek mieszkalny	ul. Binowska 1		pocz. XX w.
208.	Jw.	Budynek mieszkalny	ul. Binowska 3		pocz. XX w.
209.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	ul. Binowska 3		pocz. XX w.

210.	Jw.	Ogrodzenie działek	ul. Krótka – po stronie wschodniej		pocz. XX w.
211.	Jw.	Ogrodzenie działek	ul. Krótka – po stronie zachodniej		pocz. XX w.
212.	Jw.	Budynki inwentarsko-magazynowe	ul. Krótka 2		pocz. XX w.
213.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy	ul. Niepodległości 1.		1923 r.
214.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 2		pocz. XX w.
215.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 2		pocz. XX w.
216.	Jw.	Stodoła w zespole zagrody	ul. Niepodległości 2		2 poł. XIX w.
217.	Jw.	Budynek gospodarczy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 2		pocz. XX w.
218.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 3		koń. XIX w.
219.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 3		pocz. XX w.
220.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 5		pocz. XX w.
221.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 5		pocz. XX w.
222.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 6		1. 30-XX w.
223.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 7		1. 30-XX w.
224.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 7		1 ćw. XX w.
225.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 9		1 ćw. XX w.
226.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 11		pocz. XX w.
227.	Jw.	Budynek inwentarski w zespole zagrody	ul. Niepodległości 11		pocz. XX w.
228.	Jw.	Budynek inwentarski	ul. Niepodległości 12		1 ćw. XX w.
229.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 15		pocz. XX w.

230.	Jw.	Stodoła	ul. Niepodległości 16		lata 30 XX w.
231.	Jw.	Budynek inwentarski	ul. Niepodległości 17		1 ćw. XX w.
232.	Jw.	Ogrodzenie	ul. Niepodległości 17		1 ćw. XX w.
233.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	ul. Niepodległości 18		1 ćw. XX w.
234.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 21		l. 30 XX w.
235.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 21		pocz. XX w.
236.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 23		pocz. XX w.
237.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 26		przełom XIX/ XX w.
238.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 26		1 ćw. XX w.
239.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	ul. Niepodległości 26		1 ćw. XX w.
240.	Jw.	Dom	ul. Niepodległości 29		pocz. XX w.
241.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy	ul. Niepodległości 29		pocz. XX w.
242.	Jw.	Dom	ul. Okrężna 1		pocz. XX w.
243.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	ul. Okrężna 1		1 ćw. XX w.
244.	Jw.	Budynek inwentarsko -magazynowy w zespole zagrody	ul. Okrężna 1		przełom XIX/ XX w.
245.	Jw.	Stodoła w zespole zagrody	ul. Okrężna 1		przełom XIX/ XX w.
246.	Jw.	Dom	ul. Okrężna 2		l. 30 XX w.
247.	Jw.	Budynek mieszkalno - inwentarski	ul. Okrężna 3		1 ćw. XX w.

248.	Jw.	Budynek inwentarski ob. mieszkalno-inwentarski	ul. Okrężna 4		1. 30 XX w.
249.	Jw.	Dom	ul. Okrężna 7		pocz. XX w.
250.	Jw.	Obora w zespole zagrody	ul. Okrężna 7		1 ćw. XX w.
251.	Jw.	Budynek inwentarsko-magazynowy w zespole zagrody	ul. Okrężna 7		1 ćw. XX w.
252.	Jw.	Stodoła w zespole zagrody	ul. Okrężna 7		1. 30 XX w.
253.	Jw.	Remiza	Centrum wsi		1. 30 XX w.
254.	Jw.	Trafostacja	Po północnej stronie wsi		1. 30 XX w.
255.	PUSZCZA BUKOWA	Cmentarz			4 ćw. XIX w.
256.	Jw.	Pomnik Carla Ludwiga Gene			1894 r.
257.	Jw.	Drogi o brukowanej nawierzchni	Na terenie całej Puszczy		4 ćw. XIX w.
258.	Smerdnica	Cmentarz	Las-obręb Rozdoły Oddział 5		1892

Uwagi:

1. Kolorem **czzerwonym** zaznaczono pozycje [obiekty] wykreślone z GEZ na wniosek Wójta gminy
2. Kolorem **zielonym** zaznaczono pozycje [obiekty] proponowane do wykreślenia z GEZ – załącznik nr 7 do GPOnZ na lata 2021 - 2024.

Załącznik nr 7 - Wykaz obiektów proponowanych do wykreślenia z Gminnej Ewidencji Zabytków w gminie Stare Czarnowo

L.p.	Poz. w GEZ	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Uzasadnienie
1	40	Dobropole	Dom	Dobropole 29	koń. XIX w.	Usunięte w całości dekoracje elewacji.
						
		Stan w 2016 r.		Stan w 2021 r.		
2	67	Kartno	Cmentarz ewangelicki, nieczynny	Po płd. wsch. stronie wsi	koń. XIX w.	Część terenu cmentarza zabudowana obiektami świetlicy wiejskiej
3	146	Stare Czarnowo	Dom	ul. Polna 4	1 ćw. XX w.	Obiekt totalnie przebudowany
						
		Stan w 2016 r.		Stan w 2021 r.		

4	157	Stare Czarnowo	Dom	ul. Szczecińska 19	2 poł.XIX w.	Obiekt rozebrany i wznoszony nowy
						
		Stan w 2016 r.				
				Stan w 2021 r.		
5	160	j.w.	Dom	ul. Szczecińska 27	1 ćw. XX w.	Zdewaloryzowany – oryginalne lico ceglane pokryto tynkiem
						
		Stan w 2016 r.				
				Stan w 2021 r.		

6	163	j.w.	Dom	ul. Szczecińska 32	pocz. XX w.	Obiekt rozebrany
						
Stan w 2016 r.				Stan w 2021 r.		
7	181	Żelewo	Dom	Żelewo 7	2 poł.XIX w.	Obiekt totalnie przebudowany
						
Stan w 2016 r.				Stan w 2021 r.		

8	200	Żelewo	Budynek inwentarsko- -magazynowy	Żelewo 26	XIX/XX w.	Obiekt rozebrany
9	216	Żeliszawiec	Stodoła w zespole zagrody	ul. Niepodległości 2	2 poł.XIX w.	Obiekt zawalony
10	237	Żeliszawiec	Dom	ul. Niepodległości 26	XIX/XX w.	Obiekt wyburzony